

PERKS MATHILDE-KRANS

DEEL III

JACQUES PERKS
MATHILDE-KRANS

NAAR DE HANDSCHRIFTEN

VOLLEDIG UITGEGEVEN

DOOR

DR. G. STUIVELING

DEEL III

L. J. C. BOUCHER · DEN HAAG

MCMXLI

GEBRUIKTE AFKORTINGEN

- Hs.V – het volledige, door Perk gebonden handschrift in het Vosmaerarchief te Leiden.
- Hs.K – het bijna volledige handschrift uit het Kloosarchief, thans in Rijksbezit.
- Hs.P – het onvoltooide handschrift, oorspronkelijk eigendom van Ds. M. A. Perk, later in het Kloosarchief, thans in Rijksbezit.
- Fr. – fragmenten en losse Mathilde-sonnetten in handschrift, uit het Kloos-archief, thans in Rijksbezit.
- Ts. – Mathilde-sonnetten, door Perk zelf in tijdschriften gepubliceerd.
- Dr.VK – de door Vosmaer en Kloos in 1882 uitgegeven druk van Perks gedichten; deze eerste editie is in 1897 en 1899 ongewijzigd herdrukt.
- NG.IX – De Nieuwe Gids, negende jaargang, deel I, waarin door Kloos een groot aantal sonnetten uit Perks nalatenschap werden gepubliceerd.
- Dr.K – de door Kloos uitgebreide en gewijzigde vierde druk, 1901. In alle verdere uitgaven is de Mathilde-krans, zij het niet zonder kleine varianten, gelijk aan deze vierde druk.
- * – Bij de verwijzing naar de overeenkomstige teksten in de verschillende handschriften duidt een sterretje het handschrift aan, waarvan de tekst het meest gelijk op die van de uitgegeven bundel. Op de aldus aangeduide plaats vindt men tevens een korte tekstcritische notitie, waarin de talloze verschillen van hoofdletters en leestekens buiten beschouwing zijn gebleven.
- NB. – De algemene beschrijving van elk handschrift gaat in deze uitgave telkens aan de desbetreffende tekst vooraf. Een register is opgenomen achter in het derde deel.

HANDSCHRIFT P

INLEIDING

HANDSCHRIFT P

INLEIDING

BEHALVE het gebonden handschrift K omvat de groep Perk-documenten, afkomstig uit de nalatenschap van Kloos, nog drie bundeltjes manuscripten. Ten eerste: een kartonnen schriftomslag (21.5 × 17.5 cm) met linnen rugje, gemarmerd papier en blank etiketje, bevattende zeven dubbele en vijf enkele bladen ongelinieerd papier, grotendeels tweezijdig beschreven met twee sonnetten per bladzijde. Ten andere: een slap blauw cahieromslag, met op het etiket: Oudere Mss. van Jacques Perk, en als inhoud een collectie losse en ongelijksoortige stukjes handschrift en enige overdrukken. Ten derde een boekje met rode rug en gemarmerd papier (16 × 23 cm), een soort Poëzie-album, waarin door Kloos verschillende éénzijdig beschreven blaadjes handschrift zijn geplakt.

Het eerstgenoemde document, het kartonnen schrift, heeft in zijn huidige staat de volgende inhoud:

een klein, gescheurd kaartje van: „Laroche et ses environs”, met potlood genummerd 1;

een dubbel velletje, met potlood genummerd 2, met inkt door Perk genummerd 11, bevattende op de vóórzijde: Harmonie, en: Gebenedijde Stonde; op de binnenzijde links: Avondzang, en: De Rit; op de binnenzijde rechts, met potlood genummerd: 3 Belijdenis; en op de achterzijde: De bergstroom;

een enkel velletje, met potlood genummerd 4, bevattende op de voorzijde: Dorre bloemen, en: Indachtig; op de achterzijde onderaan: Uit de verte;

een enkel velletje, met potlood genummerd 5, met inkt door Perk genummerd 15, bevattende op de voorzijde: Scheiding, en: Mijmering; op de achterzijde: Gescheiden, en: Vrij;

een dubbel velletje, met potlood genummerd 6, bevattende op de voorzijde: Die lach, en: Aanzoek; op de binnenzijde links:

Madonna, en: Onthulling; op de binnenzijde rechts, met potlood genummerd 7: Zij sluimert, en: Ochtendbede; op de achterzijde, met inkt door Perk genummerd 10: Zij komt, en: De Schietbeek;

een dubbel velletje, met potlood genummerd 8, met inkt door Perk genummerd 31, bevattende op de voorzijde: Het meir, en: Sluimer; op de binnenzijde links: De grot, en: Nedervaart; op de binnenzijde rechts, met potlood genummerd 9: Fakkelglans, en: De grotstroom; op de achterzijde: Het rijk der tranen, en: Dropsteen;

een enkel velletje, met potlood genummerd 10, bevattende op de voorzijde: Zonnegloed, en: Dood; op de achterzijde, met inkt door Perk genummerd 35: De holle berg, en: Dag;

een dubbel velletje, met potlood genummerd 11, bevattende op de voorzijde: de titel van de krans; op de binnenzijde links niets; op de binnenzijde rechts, met potlood genummerd 12: Proloog. Aan den lezer, en: Aan de sonnetten; op de achterzijde: Aan Mathilde, en: Uchtendgroet;

een dubbel velletje, met potlood genummerd 13, met inkt door Perk genummerd 19; bevattende op de voorzijde: De afgrond, en: Dorpsvesper; op de binnenzijde links: De maan verrijst, en: Eenzame eik; op de binnenzijde rechts, met potlood genummerd 14: De roos, en: Het grafkruis; op de achterzijde: De dans, en: De bouwval;

een dubbel velletje, met potlood genummerd 15, bevattende op de voorzijde: Een luwtje, en: O zomer!; op de binnenzijde links: Een adder, en: De bede in 't woud; op de binnenzijde rechts, met potlood genummerd 16, met inkt door Perk genummerd 23: De kluizenaar, en: De scheper; op de achterzijde: Maneschijn, en: De sluimerende in 't graan;

een enkel velletje, met potlood genummerd 17, bevattende op de bovenhelft der voorzijde: In 't woud; op de achterzijde, met inkt door Perk genummerd 27: Op den top, en: De adelaar;

een enkel velletje, met potlood genummerd: 18, bevattende op de bovenhelft der voorzijde: De waterval der beek; de rest is blank;

een dubbel velletje, met potlood genummerd 19, bevattende op de voorzijde: Liefde, en: Besluit, op de binnenzijde links:

Bekentenis, en: Smeekbede; op de binnenzijde rechts, met potlood genummerd 20: De zangster, en: Eerste aanblik; op de achterzijde: Ommekeer, en: Voorgevoel.

Het ligt voor de hand, dat de wezenlijke, door Perk gewenste volgorde der sonnetten afwijkt van de bovenvermelde. Waarschijnlijk heeft het handschrift geheel bestaan uit dubbele vellen; deze vellen kunnen of in elkaar gevouwen, of los naast elkander zijn gelegd. Uit blad 11 en 12 (potlood) met titel en proloog wordt het reeds bijna zeker, dat het laatste het geval zal zijn geweest; ook uit blad 8 en 9 (potlood), dat de bijeenbehorende grotsonnetten bevat, blijkt hetzelfde. De dubbele vellen kunnen natuurlijk ook andersom worden gevouwen, de enkele vellen ook omgekeerd gelegd, dus met de huidige achterkant vóór, maar aan de rand is ook nu nog wel te zien of het een afgesneden of een afgescheurde zijde is. De afgescheurde zijde moet natuurlijk links blijven liggen. Tenslotte is het weinig aannemelijk, dat Perk de nummering anders dan op de voorkant der vellen zal hebben aangebracht.

Op het handschrift nu komen de volgende cijfers van Perk voor: 10, 11, 15, 19, 23, 27, 31 en 35. Drie hiervan, nl. 15, 27 en 35, staan op enkele vellen; de andere op dubbele. Vullen we de reeks aan met nummering per bladzijde, dan vinden we dus: 7, 8, 9, 10; 11, 12, 13, 14; 15, 16; — 19, 20, 21, 22; 23, 24, 25, 26; 27, 28; — 31, 32, 33, 34; 35, 36. Er blijven, ongenummerd, nog twee dubbele en twee enkele vellen over. Daarbij is het blad met de titel en de proloog, waarover weinig twijfel kan bestaan, terwijl het andere dubbele vel, met de sonnetten: De zangster en: Eerste aanblik, anders gevouwen dan thans, hier dadelijk bij aansluit. Blijkbaar is door Perk het titelblad buiten de paginering gehouden. Met zekerheid is het materiaal dus thans te ordenen op twee enkele bladen na; de bladzijden 1 tot en met 16, 19 tot en met 28, en 31 tot en met 36 staan volkomen vast. In de ontbrekende nummers 17-18 en 29-30 zou door de twee enkele blaadjes kunnen worden voorzien, maar ook bladzijde 35-36 is een enkel vel, zodat eveneens 37-38 voor aanvulling in aanmerking komt.

Ofschoon voor het overige geen volstreekte zekerheid is te verkrijgen, sluiten de drie sonnetten van het blad met potlood-

cijfer 4 naar hun inhoud onmiddellijk aan bij de sonnetten: Scheiding, en: Gescheiden op bladzijde 15 en 16. Mijns inziens dient dus dit drietal beschouwd te worden als pagina 17 en 18. Het laatste blad bevat maar één gedicht: De waterval der beek; er is geen enkel intern gegeven, op grond waarvan bepaald zou kunnen worden, of bladzijde 29-30 dan wel bladzijde 35-36 de voorkeur verdient. Daar een plaats na de Grotsonnetten onwaarschijnlijk moet worden geacht, is dit enkele velletje beschouwd als bladzijde 29-30.

Op de aldus geordende bladen, die ruimte bieden voor 72 sonnetten, bevinden zich 64 volledige teksten en één titel plus aanvangsregel. Aangezien Perk de open ruimten kennelijk bedoeld heeft om er ééns de voltooide gedichten tussen te schrijven, zijn deze plaatsen meegeteld en de aanwezige verzen derhalve genummerd van 1 tot en met 72; de nummers 26, 28, 35, 56, 58, 59 en 60 ontbreken wegens de lege plekken; van de vier sonnetten 33, 34, 36 en 57 staat de plaatsing, om bovenvermelde redenen, niet volstrekt vast. De overige 61 sonnetten echter zijn in hun volgorde buiten twijfel.

Dit onvoltooide en onvolledige handschrift is na Perks dood het eigendom gebleven van Ds. M. A. Perk; daarom wordt het aangeduid als: Hs.P. Later is het in het bezit gekomen van Willem Kloos, uit wiens nalatenschap het Rijk het in December 1939 heeft verworven.

HANDSCHRIFT P

TEKST

Mathilde
Een sonnettenkrans
van
Jacques Perk

Eerste pagina van een dubbel blad; de tweede pagina is onbeschreven. Volgens Perks bladzijde-nummering viel dit titelblad buiten de telling (potlood: blad 11, voorzijde).

Proloog.

Bladz. 1; (potlood blad 12, voorzijde). Opschrift, dubbel onderstreept, boven het eerste sonnet.

Handschrift P

17

III 2

A A N D E N L E Z E R

„Het is des dichters roeping te vermaken,
Te spreken tot verstand, herinnering,
En tot het dichterhart, dat elk ontving,
En nooit het schoone en goede te verzaken.”

Zoo is de leer. Maar zult gij 't in mij laken
O, Lezer, dat ik eigen wegen ging,
Op eigen wijze, omdat ik moet, bezing
Al wat mij machtig treft en 't hart doet blaken?

Wellicht heb ik, wanneer ik zong om 't zingen
En niet om lof als loon mijn zangen dichtte,
Toch aan een roeping, onbewust, voldaan.

Wellicht, schoon ik tot ù mij nimmer richtte,
Gevoelt gij wat mij trof ook u doordringen — — —
Neem daarom, als zij zijn, dees' liedren aan!

Bladz. 1. (potlood: blad 12, voorzijde). Achter de titel een zwarte potloodstreep. Links voor het gehele sonnet langs een bruine potloodlijn en het woordje: *beter* in bruin potlood (hand van Vosmaer?) — Met inkt zijn door niet te bepalen hand de volgende wijzigingen aangebracht: vers 1 werd: *De roeping van den dichter is*; vers 5: *zult gij 't in mij* werd: *wie zal kunnen*; vers 6: *O, Lezer, dat ik* werd: *Dat jonge dichtkunst*; vers 7: *Op eigen wijze* werd: *Wie mij, die luide*.

Vergelijk: Hs.V 1; Hs.K 101*; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel 1, blz. 208; Dr.K CIV.

AAN DE SONNETTEN

Klinkt helder op, gebeeldhouwde sonnetten,
Gij kindren van de rustige gedachte!
De ware vrijheid luistert naar de wetten:
Hij stelt de wet, die uwe wetten achtte

Naar eigen hand de vrije taal te zetten
Is eedle kunst; geen grens, die deze ontkrachte;
Beperking moet vernuft en vinding wetten
Tot heerschen is wie zich beheerscht bij machte.

De geest, in enge grenzen ingetogen,
Schijnt krachtig als de popel op te schieten
En de aard te boren en den blauwen hoogen.

Een zee van liefde in droppen uit te gieten,
Doch één voor één, ziedaar mijn heerlijk pogen . . .
Sonnetten klinkt! U dichten was genieten! —

Bladz. 1, onderhelft (potlood: blad 12, voorzijde). Links naast vers 4 met bruin potlood: *beter*. — In vers 13 is: *Doch* door onbekende hand met inkt gewijzigd in: *En*.

Vergelijk: Hs.V 2; Hs K 1; Ts 5; Dr.VK 1; Dr.K 1.

De bundel volgt bovenstaande tekst, behalve vers 6: *deze* (alle handschriften) dat gewijzigd werd in: *baar*; en *ontkrachte* (V var., K, P, Ts), dat Kloos ten onrechte wijzigde in: *ontkrachte* (volgens de oudste tekst van V); en vers 13: *Doch* (V, K, P, Ts), dat veranderd werd in: *Zacht*. —

Tussen de handschriften V (var.) en K, en tussen Hs.P en Ts zijn onderling geen verschillen; het principiële onderscheid tussen K en P is de vernieuwing van de aanhef; zie ook vers 7.

AAN MATHILDE

Wanneer de moeder van het licht weêr licht
En voor heur goud de zwarte mist doet wijken,
Dan laat ze 'er stralen langs de bloemen strijken,
En dankbaar doet elk bloemeken zijn plicht.

Zoodra de bloem de lieve zon ziet prijken,
Dan wolkt ze wierook op in wolken, dicht,
En geurenmoeder wordt het moederlicht . . .
Ik moet, Mathilde! u aan de zon gelijken!

Gij zijt de moeder van dees' liederkrans,
Gij hebt dien met uw zonneblik geschapen
In 't donker hart zoo 't glanst: 't is door úw glans.

Uwe eigen schepping druk ik op uw slapen,
Die geurt door u en voor u geurig werd . . .
Ik drukte in u een ideaal aan 't hart. —

Bladz. 2, bovenhelft (potlood: blad 12, keerzijde). In vers 4 is de *n* van *bloemeken* geschraapt. — Een zestal streepjes onder dit sonnet duidt het einde van de Proloog aan.

Vergelijk: Hs.V 3; Hs.K 2*; Dr.VK III; Dr.K III.

UCHTENDGROET

De hemel vlamt; de blonde dageraad
Rijst uit die rotsen en vervult met geuren
Het dal, dat zich in gloed van rozen baadt
En zwelgt in frisschen dauw en gouden kleuren.

Gegroet gij bergen in uw prachtgewaad
En zomerhoogtijdos! Uw kammen beuren
Het hart omhoog, dat voor de schoonheid slaat
En uit de roos- Natuur wil honing peuren —

Vaarwel nu zandig strand en wilgenplassen,
Mijn vaderland, dat ik daar achterlaat
Waar lisschen en vergeet-mij-nieten wassen!

Geloof niet dat ik van u verre u smaad:
Ik, in den vreemde alleen, haat uw moerassen — — —
Zooals ik vriend en maag en ouder haat.

Bladz. 2, onderhelft (potlood: blad 12, keerzijde). Achter de titel een zwarte potloodstreep. Naast de verzen 3 en 4 is met inkt, niet in Perks hand, geschreven: *Dat zwenkt in dauw en dommelende kleuren*; en eveneens met inkt, denkelijk door Kloos: *En zich verdrinkt in dauw . . .* — De verzen 7-8 zijn door Perk doorgehaald en onderaan gewijzigd in:

*De ziel omhoog, die van genot vergaat
En meent dat nimmer leed haar kan gebeuren.*

Vóór de verzen 12-14 staat een dubbele lijn van bruin potlood en een vraagteken. In vers 14 is: *ik* met inkt en niet door Perk veranderd in: *men*.

Vergelijk: Hs.V 4; Hs.K 31*; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel I, blz. 343; Dr.K. XXXIII.

DE ZANGSTER

De purpren avond was in 't West verdwenen
En glanzend zilver droomde op donkere aarde.
Toen is de blonde Muze mij verschenen:
Mijn ziel werd vuur, toen haar mijn oog ontwaarde.

Geknield strekte ik mijne armen naar haar henen — . .
'k Omhelsde . . . louter lucht; ik viel aan 't weenen . . .
Haar blik was eindloos teêr, toen ze op mij staarde;
'k Gevoelde een kus op 't voorhoofd; ze openbaarde:

„Een hooge liefde zal uw hart doordringen.
Gij zult beminnen, wederzien en scheiden,
Gescheiden zwerven, zwerwend liefde zingen.

En peinzend zult gij 't wederzien verbeiden
En naar een vrouw gedachte en smachten leiden
En mijmrend leven van herinneringen.” —

Bladz. 3, bovenhelft (potlood: blad 20, voorzijde). Achter de titel een kringetje in zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 5; Hs.K 3; Ts 6*; Dr.VK IV; Dr.K IV.

E E R S T E A A N B L I K

En peinzend zie 'k uw zee-blauwe oogen pralen
Waarin de zachtheid kwijnt, de liefde droomt
En weet niet wat mij door mijne âren stroomt:
Ik zie naar u en kan niet ademhalen.

Een gouden waterval van zonnestralen
Heeft nooit een schooner aangezicht bezoomd . . .
't Is of me een engel heeft verwellekoomd,
Die met een paradijs op aard kwam dalen.

'k Gevoel mij machtig tot u aangedreven
En buiten mij. 'k Was dood, ik ben herrezen
En voel mij tusschen zijn en niet-zijn zweven.

Wat hebt gij tooveres, mij goed belezen!
Aan u en aan uwe oogen hangt mijn leven:
Een diepe rust vervult geheel mijn wezen. —

Bladz. 3, onderhelft. (potlood: blad 20, voorzijde). Achter de titel een kringetje in zwart potlood. — In vers 2 is *zachtheid* door Perk(?) met inkt gewijzigd in: *deernis*; idem in vers 6: *schooner* in: *zachter*. — Achter vers 6 is in potlood niet door Perk als variant toegevoegd: *omzoomd*.

Vergelijk: Hs.V 6; Hs.K 4; Dr.VK v; Dr.K v.

De handschriften verschillen weinig. Behalve de verzen 1 en 9, is de tekst van K reeds te vinden in de varianten van V. Tussen K en P is geen enkel onderscheid. — De bundel volgt bovenstaande tekst, mèt de aangebrachte veranderingen *deernis* (vers 2) en *zachter* (vers 6), en met wijziging van het in alle handschriften voorkomend meervoud: *âren* (vers 3) in: *adren*.

OMMEKEER

Door al wat leeft gevoelde ik mij verlaten
En nergens was ik en met niets tevreden;
Elk haatte mij zoo meende ik, zonder reden:
Ik leed en kon de lieve haat niet haten.

'k Verlangde en wist niet wat; ik heb gebeden;
'k Zag al wat slecht was, vond Natuur verwaten
En ijdel 't leven; wie een lach bezaten
Der domheid kroost, die ketterleer beleden. —

Toen zag ik u en kon geen meening uiten:
'k Had vreugde, vrede, liefde weêrgevonden,
'k Zag, waar gij tradt een bloem, een roos ontspruiten.

Natuur en menschheid voelde ik mij verbonden;
In u wilde ik 't heelal in de armen sluiten —
Gij, engel! zijt mij tot geluk gezonden.

Bladz. 4, bovenhelft (potlood: blad 20, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — Achter vers 3 is met inkt het woordje: *ver* (?) geschreven en doorgestreept, en een streep getrokken; achter vers 6 staat een potloodstreep. Vergelijk: Hs.V 8; Hs.K 29*; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel I, blz. 215; Dr.K. xxxi.

VOORGEVOEL

Verheven wezen! Zonne, op wie ik stare
Met oogen, onverzaadlijk door uw schijnen,
Ik leve in u, dijn' daden zijn de mijnen:
Ik prijs uw doen alsof 't het mijne ware.

Geschiede u leed: ik, die het wedervare,
Zal 't keeren, want het alles moet verdwijnen,
Dat niet een straal van vreugde op u doet schijnen
En 'k wensch uw vreugd, opdat die mij verklare.

Daar, waar het blozen troont, voel ik een gloeien,
Als ik aanbiddend staar naar 't kristallijn
Van 't blauwe diep der oogen, die mij boeien.

Wat hand of hart bezat is niet meer mijn,
't Veelvuldig lied is u, dat gij hoort vloeien:
„Uw roeping is zooals gij zijt te zijn.

Bladz. 4, onderhelft (potlood: blad 20, keerzijde). Geen notitie achter de titel.
Achter vers 4 een inktstreep. Achter de verzen 5-8 een potloodlijn.

Vergelijk: Hs.V 9; Hs.K 25*; Dr.VK alleen de terzinen als motto voor Bock I;
NG IX, deel I, blz. 209; Dr.K. xxvii.

L I E F D E

Het vurig hart des jonglings, haast nog kind,
Gevoelt een rijke en ongekende weelde,
Wanneer hij zachtheid, liefde, schoonheid vindt
Zooals die nooit het jong gemoed nog streefde.

Hij ziet de jonkvrouw, de met schoon bedeelde,
En, wie geen zege wil: zij overwint.
Hij mint het „Schoon”, zijn liefde is ingebeeelde,
Die slechts de „liefde” van de vrouw bemint. —

Mathilde! ik vond de „liefde” in elke vrouw,
In leelijken heb ik iets „schoons” gevonden . . .
'k Heb vele liefgehad, ter goeder trouw.

Maar die geliefden allen saâmverbonden
Bezitten niet wat ik in u aanschouw,
Die meer bezielt, dan zij bekoren konden. —

Bladz. 5, bovenhelft (potlood: blad 19, voorzijde). Achter de titel een streep met zwart potlood; idem achter de verzen 7-8 een kruis. — Vers 10 is met inkt door Perk gewijzigd in: *Iets schoons heb ik in iedereen gevonden*. De *n* van *allen* (vers 12) is geschrapt.

Vergelijk: Hs.V 7; Hs.K 6*; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel 1, blz. 350; Dr.K. VII.

B E S L U I T

En honderdmaal verklaarde ik mij, doch neen,
Zij hoorde 't honderdmalen niet, want oogen
Verstaan de taal, die zwijgend spreekt, alleen
En ach! heur oogenblik bekroont mijn pogen.

Bij haar werd droefenis en lijden logen;
Mijn mond moet dus bekennen wat ik meen:
't Is dat ik mij, toen me oog en lach bewogen
Als een, die doet hetgeen hij m o e t doen, scheen.

Zij, in wier harten 't haten zich verhief,
Zij zèggen, dat zij haten . . . zoo ze oprecht zijn;
Zou ik mijn liefde haar dan niet belijden?

De liefde baart geluk en zielsverblijden,
Geluk maakt liefderijk, ik heb haar lief
En wie gelukkig is, die kan niet slecht zijn. —

Bladz. 5, onderhelft (potlood: blad 19, voorzijde). Achter de titel een kringetje in zwart potlood.

Vergelijk: Hs. V 10; Hs. K 8*; Dr. VK ontbreekt; NG IX, deel 1, blz. 355; Dr. K IX.

BEKENTENIS

De bron van warmte en licht was zacht gezonken
Op 't ver gebergte en tintte d'avondstond.
In elke vezel waarde weelde rond,
Die met den koelen dauw werd ingedronken.

Wij doolden rond; haar starende oogen blonken,
Een blijde glimlach glinsterde om haar mond . . .
't Was of me aan haar geheel een leven bond:
Zij oogde naar de kim van purpervonken

Mathilde! ik heb u lief! — Zoo waar die kammen
Te morgen weer in purper zullen vlammen
Wordt gij bemind. Gij zijt zoo godd'lijk schoon

Zij deed als een, die iets op 't hart voelt branden . . .
Toen sloot zij mij de lippen met de handen;
En bloosde de avondzon heur bleeke koon? —

Bladz. 6, bovenhelft (potlood: blad 19, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — Achter vers 3 een potloodstreep; idem achter vers 11. — In vers 11 is het woord: *godd'lijk* door Perk met inkt gewijzigd in: *dweepend*.

Vergelijk: Hs.V 11; Hs.K 9; Dr.VK VI; Dr.K x.

Na de kleine varianten in Hs.V zijn er tussen de teksten nauwelijks nog verschillen. De verzen 12—14 doelen waarschijnlijk op het feit, dat Mathilde reeds verloofd was.

De bundel volgt bovenstaande tekst, behalve in vers 3: *elke* (V, K, P) dat Kloos door: *iedre*, en in vers 5: *rond* (V, K, P) dat hij door: *om* vervangen heeft. In vers 11 bleef de lezing: *godlijk* gehandhaafd.

S M E E K B E D E

Zoals de zon den dauwdrop, als de roze
De bij en 't wijde wak der zee de beken
Duldt aan het warme hart, het bodemlooze
Waarin zij wat hen lijden deed, ontweken . . .

Doe gij alzo Mathilde! Ik vlood het booze . . .
Mijn ziel viel u te voet; gedoog mijn smeeken:
Gun mij, dat ik u minne en laat me een pooze
Verzinken in 't u zien als wie niet spreken. —

Ik heb u lief! Geheel mijn wezen trilde
Van vreugd toen gij mij stralend zijt verschenen,
Als wie van eerbied doen en weelde weenen.

Toen bleef mijn nacht geen nacht; 'k had lief Mathilde
Als een, die niet meer wil gelijk hij wilde
Maar met wat hooger is zich wil vereenen.

Bladz. 6, onderhelft (potlood: blad 19, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — In vers 8 zijn de woorden: *als wie niet* door Perk met inkt veranderd in: *en zwijgend*. — Achter vers 11 een streep van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 12; Hs.K 10; Dr.VK VII; Dr.K XI.

De bundel volgt grotendeels bovenstaande tekst, die voornamelijk in de verzen 10, 11 en 14 van Hs.K verschilt. In vers 8 heeft Kloos de variant gekozen. Vers 10 is gewijzigd: *vreugd* werd: *diepe vreugd* (V, K: *eerbied*); *stralend* werd weggelaten. Vers 11 is vervangen door een vrije bewerking van Kloos: *En 'k moest van eerbied en van weelde weenen*.

DIE LACH

Zooals wanneer op eens de zonneshijn
Door 't zwart der breede wolken heen komt breken
En schittert in de tranen, die er leken
Van blad en bloem, als vloeiend kristallijn,

Zoo dat het weenen lachen schijnt te zijn;
Zoo is wat mij ontstemt op eens geweken
Mathilde! ontsluit uw mond zich om te spreken
En doolt een glimlach om uw lippen, fijn.

Doch van den lach is glimlach dageraad
En klinkt uw lach, hoe drinken hem mijne ooren!
De vreugde vaart door pols en vezel rond. —

En met geloken oog zie 'k uw gelaat
Zoo zonnig; 'k meen uw zilvren lach te hooren
Wanneer ik roerloos wacht op de' uchtendstond.

Bladz. 7, bovenhelft (potlood: blad 6, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; links een vraagteeken van bruin potlood; achter vers 6 een potloodstreepje; achter de verzen 10-11 een potloodlijn.

Vergelijk: Hs.V 22; Hs.K 12; Ts 7*; Dr.VK IX; Dr.K XIII.

A A N Z O E K

Wat werd ik zonderling op eens te moede
Toen gij mij lieve, vleiend hadt gevraagd:
„Aanbid, met mij vereend, de moedermaagd
En neem mijn godsdienst aan, het is een goede.

Ik zal Haar bidden, dat Zij u behoede;
Tot mijn geloof ook in uw harte daagt.
Geloof als ik, het ongeloof verlaagt
En 'k hoop dat uw gemoed nog vroomheid voede!”

Zoo fleemdet ge en gij zaagt mij smeekend aan.
Ik had zoo gaarne toen uw zin gedaan:
t Geloof is beter dan het niet gelooven.

Doch neen, behoud uw godsdienst, mijn vriendin!
Hij maakt u goed, laat mij mijn eigenzin:
Wat hij u schenkt, dat zou hij mij ontrooven. —

Bladz. 7, onderhelft (potlood: blad 6, voorzijde). Achter de titel zwart potloodstreepje; achter de verzen 7-8 een potloodlijn. In vers 6 zijn: *Tot* en *Dat* door elkaar geschreven.

Vergelijk: Hs.V 26; Hs.K 17*; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel I, blz. 353; Dr.K XIX.

MADONNA

Hoe minzaam heeft uw koozend woord geklonken
Uw zilver woord, maar al te goed verstaan!
'k Zag in uw oog een glimlach en een traan:
Blauw bloempje, waarin morgenparels blonken!

Gij wijst mij naar de moedermaagd, ik waan
Mij in aanbidding voor haar weggezonden . . .
Daar voel ik me eindelooze vreë geschonken:
Ik zie naar haar: Mathilde, ik bid u aan!

Gij, die de moeder mijner liefde zijt
Zijt moeder Gods, want God is mij de liefde:
U zij mijn hart, mijn vlammend hart gewijd!

Een kerk rijst allerwegen aan uw zij
O, deernisvolle ziel, die niemand griefde,
O, mijn Madonna! bid, o bid voor mij!! —

Bladz. 8, bovenhelft (potlood: blad 6, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter vers 13 een potloodstreep.

Vergelijk: Hs.V 14; Hs.K 16; Dr.VK XII; Dr.K XVIII.

De handschriften bezitten varianten in de verzen 4, 8, 11 en 13. De bundel volgt bovenstaande lezing, met wijziging van: *zilver* (vers 2) in: *zilveren*.

Perk heeft de door Kloos voorgestelde variant in vers 8 overgenomen.

ONTHULLING

Eens zag ik om mijn liefde sluiers glijden
En toen ze omhuld bleef is mijn vreugd gevluht . . .
Thans zijn de raadselnevels blauwe lucht,
Die zich aan 't aangezicht der liefde vlijden . .

Nooit zal mijn weeldekus uw wang ontwijden.
Uw huivrende aanblik is mijn eêlst genucht:
School er begeerte in mijn geheimste zucht
Zou ik dan wie gij liefhebt niet benijden?

't Is of uw zachtheid, liefde en mededoogen
Vereering voor „het vrouwlijke” beveelt:
Want hiervan is uw blonde schoonheid beeld.

De ware vrouw in u houdt me opgetogen
De liefde, die dees liefde slechts begrijpt,
Uw liefde, heeft tot liefde mij grijpt.

Bladz. 8, onderhelft (potlood: blad 6, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter de verzen 12-14 een potloodlijn. — Vers 8 is door Perk gewijzigd uit: *Zou 'k dan hem wie* —.

Vergelijk: Hs.V 18; Hs.K 20*; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel I, blz. 356; Dr.K xxii.

ZIJ SLUIMERT

Zij rust in 't malsche mos, en houdt gebogen
Dien arm, dien mos en lokken beiden streelen.
Een spreij van groene schaduw, zacht bewogen,
Daalt uit de zilverloovers der abeelen.

Zij ademt zuchten en zij lacht, als togen
Er droomen door heur ziel, die vroolijk spelen
In 't vroolijk hart. Straks opent zij heure oogen,
Straks zal de hemel nieuwe heemlen telen.

Slaap zacht! Ik zie den donkren nacht genaken,
Dat gij uw oog voor eeuwig houdt geloken:
Dan sluimert gij, maar kunt niet meer ontwaken.

Dan zal de zode, die gij dekt, u dekken,
Dan zal geen zonnestraal uw lippen stroken
Geen lied van 't woud u uit dien sluimer wekken.

Bladz. 9, bovenhelft (potlood: blad 17, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — In vers 3 is tussen *zacht* en *bewogen* door Perk met inkt *gebogen* doorgestreep. Achter vers 6 een potloodstreep. In vers 13 is: *stroken* met inkt gewijzigd in: *strooken*.

Vergelijk: Hs.V 13; Hs.K 21; Ts 10*; Dr.VK XIV; Dr.K XXIII.

OCHTENDBEDE

De nacht week in het woud en bij haar vluchten
Heeft ze op struweel en roos een dauw-kristal
Geweend, dat glinstert in de zon, en zuchten
Luwt ze uit het woud langs berg en beemd en dal.

En daar, op 't smalle pad, in hooger luchten,
Ontwaar ik haar, die wuift, mijn ziel, mijn al:
Doch uit mijn hart rijst naar die hooge luchten
De klacht: hoe klein, hoe klein is mijn hee!al!

Maar neen! Haar lokken zijn van zonnegoud
En 't hemelblauw is 't blauw dier hemelsche oogen;
Heur boezem is de berg en 't golvend woud.

O Zomer, zonneshijn en hemelbogen
Waarin haar aangezicht mijn liefde aanschouwt:
Hee!al, waarvoor ik biddend lig gebogen! —

Bladz. 9, onderhelft (potlood: blad 7, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 16; Hs.K 19*; Fr 13; Ts 24; Dr.VK XIII; Dr.K XXI.

ZIJ KOMT

Gij berken! buigt uw ranke loovertrossen!
Stroot rozen! op het zand en sneeuw en blad!
Gij zwaatlende olmen, nijgt u naar het pad
En kust den dauw van sidderende mossen!

En snelgewiekte liederen der bosschen
Stemt aan en zang en lof! En klimveil, dat
Den slanken diepbeminden beuk omvat
Druk hechter aan de twijgen u, de rossen!

Voorzegger, die u zelven roept, o kom
En roep uw „koekoek duizend blijde keeren,
En fladder aan vergulde vlinderdrom!

Zij zweeft hierheen, die zon en zomer eeren:
De lof van hare schoonheid klinke alom
Waar zon en zomer te beminnen leeren!

Bladz. 10, bovenhelft (potlood: blad 7, keerzijde). Links boven staat in handschrift van Perk: 10. Achter de titel een kringetje van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 21; Hs.K 11; Dr.VK VIII; Dr.K XII.

Tussen de handschriften V en K zijn kleine verschillen in de vrn. 4 en 9, en een grooter onderscheid in vers 8; tussen de handschriften K en P zijn belangrijke verschillen in de verzen 6, 7, 8 en 10; een gedeelte hiervan vindt men reeds in de varianten van K. De bundel volgt geheel de bovenstaande lezing; alleen werd: *uw* (vers 9) terecht in: *u*, en: *koekoek* (vers 10) ten onrechte in: *koekkoek* gewijzigd.

DE SCHIETBEEK

In 't breede lommer van de lage boomen
Glipt, glipt het beekje langs de holle boorden;
Het streelt de blonde bloemen aan zijn zoomen
En zingt een lied vol murmelende akkoorden.

Gij kondet lievel uw lust niet meer betoomen
En waadde' door de golfjes, die bekoorden:
Zij wijken, nu zij bij uw voetjes komen
En kussend fluisteren zij liefdewoorden.

Hoe fronsen zich die gladde rozevoeten
In 't rimpelend kristal . . . Reik mij ze beiden
En laat vorstin! me u met een voetkus groeten!

En 'k liet het linnen van heur voeten drinken
Het water, weenend nu 't van haar moet scheiden
En zag haar oog van frissche blijheid blinken!

Bladz. 10, onderhelft (potlood: blad 7, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter vers 5 met inkt in Kloos' handschrift: *Toen kost gij*; achter de verzen 6 en 10 een potloodstreep. — Tussen: *hoe* en *fronsen* (vers 9) is de lettergreep *rimp* geschrapt. Achter vers 13 een potloodstreep, maar deze is weer doorgehaald. In vers 13 is: *moet* met inkt gewijzigd uit: *moest*.

Vergelijk: Hs.V 23; Hs.K 15; Fr 12*; Ts 13; Dr.VK XI; Dr.K XVII.

E É N K L A N K

De maan lonkt door den zwarten bouwval henen
En laat heur zilver glijden langs de duin,
Omkabbeld door den vloed, gekroond met puin:
Getrotste grootheid in bemoste steenen.

Hoe smelt het bruine licht in 't lichte bruin! . . .
Hoe ruist de stroom! Het woud, in nacht verdwenen
Schijnt aan de stilte 't luistrend oor te leenen
En buigt eerbiedig looverdos en kruin.

En gij Mathilde! uw lied rijst naar den hoogen . . .
De ziele der natuur in u gevaren
Uit zich door u in deze zalige uur!

In elke star meen ik uw blik te ontwaren
En duizend starren tint'len in uwe oogen
Ik min Natuur in u, u in Natuur! —

Bladz. 11, bovenhelft. De bladzijde is door Perk rechts boven genummerd: 11.
(potlood: blad 2, voorzijde). Achter de titel, die door Perk gewijzigd is in:
Harmonie, een potloodstreep. Links een vraagtekentje van bruin potlood.

Vergelijk: Hs.V 15; Hs.K 14*; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel I, blz. 354; Dr.K
xv.

GEBENEDIJDE STONDE

O lieflijkste van alle lieve vrouwen

Bladz. 11, onderhelft (potlood: blad 2). De rest van het sonnet ontbreekt in dit handschrift.

Vergelijk: Hs.V 28; Hs.K 5*; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel I, blz. 344; Dr.K VI.

A V O N D Z A N G

Het Westewindje zingt door zwarte twijgen
En kust het sluimrend dons der zangers teeder.
De zilvren boomen wieglen heen en weder,
En doen hun schaduw met hen mede nijgen.

Een zwoele stilte zie ik 't veld ontstijgen,
Een koele stilte daalt op donzen veder:
De zilvren nachtzon sprenkelt droomen neder
En licht van liefde in eeuwig lachend zwijgen.

Mathilde sluimer! Zomernacht doet droomen
En zomerdroomen zijn van manestrallen
En manestrallen zijn als liefdestroomen.

De liefde doen zij uit den hemel dalen
En dalen in het hart, dat zij vervromen:
Is liefde dwaling kan men zoeter dwalen? —

Bladz. 12, bovenhelft (potlood: blad 2, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter de verzen 5-6 een potloodlijn. — In vers 1 is: *zingt* door Perk gewijzigd in: *rikt*; in vers 2: *sluimrend* in: *slapend*; in vers 3: *wieglen* in: *wiegen*.

Vergelijk: Hs.V 19; Hs.K 22; Fr 11; Dr.VK xv; Dr.K xxiv.

Tussen de handschriften V en K is nauwelijks verschil; tussen K en P is een ingrijpend onderscheid in de verzen 5, 6, 11, 12 en 13; Fr vormt als poging tot geschiktmaking voor de Joanna-adoratie stellig de laatste versie, met nieuwe varianten in de verzen 1, 6 en 9. — De bundel volgt voornamelijk bovenstaande tekst, maar vers 1: *westewindje* (V, K, P) werd: *zuidewindje* (Fr); *zingt* (V, K, P) werd: *suist* (P var *rikt*; Fr: *zucht*); vers 2: *sluimrend* werd: *slapend* (P var; Fr); vers 3: *wieglen* werd: *wiegen* (V, P var; Fr); in vers 5 werd V en K gevolgd, met eigen wijziging door Kloos van: *zwoele stilte* in: *stille zwoelte*; in vers 13 werd: *het hart, dat* (P, Fr) tot: *de ziel, die*.

DE RIT

Hoe schudt uw blanke tel den hoogen kop
En briest en doet het spichtig oor bewegen
En stampet het zand tot rots met dof geklop
En doet den pluim de zilvren zijden vegē!

Daar hebt ge uw sneeuwen feeënros bestegen
En roept en rukt en houdt de strengen op
En steigert heen in golvenden galop
En wendt u in den zâal en lacht mij tegen.

Zoo wentelde eens een bolle baar naar land
De Schoonheid zelf, de blanke uit schuim geborene,
Met lokken als uw gouden lokkenvloed.

Heil mij, den tot verrukking uitverkorene!
Hadde in mijn hart uw ros den hoef geplant . . .
Zoo 't u kon redden, kuste ik nog dien voet! —

Bladz. 12, onderhelft (potlood: blad 2, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter de verzen 5, 12, 13 en 14 telkens een potloodstreep. — In vers 5 is: *feeënros* door Perk gewijzigd in: *feeëros*; in vers 13: *hoef* in: *voet*.

Vergelijk: Hs.V 20; Hs.K 13; Dr.VK x; Dr.K xiv.

Tussen Hs.V en Hs.K zijn nauwelijks verschillen; Hs.P bezit wijzigingen in de verzen 1, 4, 5, 13 en 14, terwijl de verzen 11 en 12 geheel zijn omgewerkt. De bundel volgt grotendeels bovenstaande lezing, behalve in de titel (*Morgenrit*) en in de verzen 4, 5, 6, 12 en 14. In vers 4 werd: *doet* gewijzigd in: *laat*. In vers 5 werd Hs.K gevolgd, echter met vrije wijziging van *snel* in: *vlug*. In vers 6 veranderde Kloos: *strengen* in: *trenzen*. In vers 12 is: *verrukking* vervangen door: *aanbidding*; het slot van vers 14 is van Kloos: *waar mij 't sterven zoekt*. — Vers 3 betekent m.i. niet, dat het paard het zand samenperste onder zijn hoefslagen (Greebe), maar wel, dat het paard het zand opzij stampete, zodat de rotsgrond bloot kwam.

BELIJDENIS

— „Geloofst ge aan God?“ — „Mathilde!“ — „Bidt gij aan?“

— „'k Gevoel mij klein bij al wat is verheven

En ik aanbid!“ — „Uw God is zonder leven!“ —

— „Kan zonder leven de Natuur bestaan?“ —

— „Smeekt ge om genâ voor wat gij hebt misdreven?

Zwaar tuchtigt Jesus wie daar heeft misdaan!

Gij zijt niet goed! Wie alles heeft gegeven,

Wil daarvoor dank!“ — Toen ben ik heengegaan.

En naar den blauwen hemel, die zoo effen

Zich welfde, hief ik 't angstig aangezicht . . .

En voelde mij in 't rijk des Vredes heffen.

„Gij — sprak ik — levenwekkend, vredig licht!

Gij doet aan 't hart, dat in mij zwelt, beseffen:

Gelooven, bidden is Mathilde's plicht!“

Bladz. 13, bovenhelft; de onderhelft, voor sonnet 26, is opengelaten (potlood: blad 3, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter de verzen 6-7 een potloodlijn; achter vers 13 een potloodstreep.

Vergelijk: Hs.V 25; Hs.K 18*; Dr.VK xvi; Dr.K xx.

DE BERGSTROOM

— „De bergstroom doet de gauwe golfjes deinen
En schuimt er mede heen, zie . . eer zij komen;
Daar waren zij, dáar zijn ze en zij verdwijnen:
Heeft al een ander me uit uw hart genomen?” —

— „Zie hoe er 't golfje leeft in lange lijnen:
Zoo leeft uw beeltnis altijd in mijn droomen.
Straks zal het in het land der zee verschijnen
Zoo wacht uw beeld me aan vaderlandsche zoomen.”

— „Straks smelt het henen in de holle baren
Dier vaderlandsche zee: waar is 't gebleven?
Zoo weinig zal uw hart mijn beeld bewaren.”

— „Geef aan de zee: nooit zal zij wedergeven.
In 't hart, waar liefde en eindeloosheid paren,
Zult gij Mathilde! als 't golfje in zee in leven!” —

Bladz. 14, bovenhelft; de onderhelft, bestemd voor sonnet 28, is onbeschreven (potlood: blad 3, achterzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter vers 2 een potloodstreep.

Vergelijk: Hs.V 27; Hs.K 23*; Dr.VK xvii; Dr.K xxv.

S C H E I D I N G

De voerman zwaait de zweep; ik hoor ze knallen;
De wagen ratelt langs de helling heen,
De rem knarst tegen 't wiel, de schellen schallen,
De hut, die haar bevat, rijst en wordt kleen.

Klein wordt de kluis, waarin de maagd verdween,
Die me als godin gedaagd is, duizendtallen
Bloesems om 't hoofd. Ze is aan mijn hart ontvallen
En 't hart dat stierf in haar, leeft . . . maar alleen.

Vloeit nu gerust gij ingehouden tranen!
De smart moet zich met u een uitweg banen:
Wat ware een traan, zoo daar geen ziel in trilde?

Spreekt tranen! dan 't „Vaarwel”, dat ik niet vinde:
'k Had willen zeggen hoe ik haar beminde
En alles wat ik zeide was: „Mathilde!” —

Bladz. 15, bovenhelft. De bladzijde is door Perk rechts boven genummerd: 15; (potlood: blad 5, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 33; Hs.K 26; Dr.VK XVIII; Dr.K XXVIII.

Tussen de handschriften V en K is nauwelijks verschil; in Hs.P is het tweede kwatrijn op meesterlijke wijze omgewerkt; ook de verzen 10, 11 en 12 zijn veranderd. — De bundel volgt bovenstaande tekst, met uitzondering van vers 10, waar de lezing van Hs.K gevolgd is: *Met u moet zich de smart een uitweg banen*; en vers 13, waar: *'k Had willen* (V, K, P) door Kloos gewijzigd is in: *Ik wilde*.

MIJMERING

Voor ik haar had gezien was ijs en koud
De zomersche natuur zoo warm en licht;
In 't beekgeruisch hoorde ik geen stillen kout,
Voor mij was bloem noch star een zoet gedicht.

Haar lief te hebben werd mij tot een plicht,
Toen ik haar 't eerst en lang had aangeschouwd.
Elke ademtocht was slechts aan haar gericht,
Zij scheen me één enkel wezen duizendvoud.

Zij was, veelvuldig mededoogend, één.
Een klaar verstand streek over diep gevoel
Gelijk een vlotte beek langs bloemen heen.

Zij, waardig duizend zielen aan te biën,
Worde aan den waardigste ten levensdoel!
Ik zei vaarwel: ik zal haar wederzien! —

Bladz. 15, onderhelft (potlood: blad 5, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. Achter vers 12 een potloodstreep.

Vergelijk: Hs.V 30; Hs.K 30; Dr.VK XXI; Dr.K XXXII.

Tussen de handschriften V var. en K valt als verschil de omwerking van vers 3 te constateren; tussen K en P is een veelvuldig onderscheid: vers 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13 en 14, waarvan vooral 7 en 12 belangrijk zijn. — De bundel volgt bovenstaande tekst met wijziging van vers 1: *ijs en koud* (V, K *ijzig koud*) in: *dof en koud*.

G E S C H E I D E N

De kluis, getuige van ons noode scheiden,
Is zalig in de blijde errinnering
Zij werd mij paradijs, omdat ze ons beiden
In de' eersten stond van liefde 't laatst omving.

Eén kus ten afscheid, toen twee harten schreiden
Verheugde 't hart, dat haar aan 't harte hing.
Toch schonk de kus, die 't leven zou bereiden
Het leven aan den dood: zij bleef, ik ging.

Dien dag was heel mijn ziel één afscheidslied:
Des avonds heb ik mij in slaap geweend
En van mijn weenen ben ik weêr ontwaakt.

Thans zie ik vreemden, maar Mathilde niet.
Ik mis haar en mijn droomend harte meent,
Dat eenzaam dolen het gelukkig maakt. —

Bladz. 16, bovenhelft (potlood: blad 5, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. Vóór de verzen 7-8 een potloodlijn en een vraagteken. — In vers 3 is uit *errinneringen* een *r* geschrapt. In vers 7 is: *de kus* door Perk met inkt tussengevoegd.

Vergelijk: Hs.V 35; Hs.K 32; Dr.VK xxii; Dr.K xxxiv.

Tussen de handschriften V en K is enig onderscheid in de verzen 6, 8 en 12. Tussen K en P zijn vele ingrijpende verschillen, voornamelijk in de kwatrijnen. — De bundel volgt grotendeels bovenstaande lezing, maar vers 2 werd volgens een „emendatio palmaria” van Vosmaer: *Leest in mijn peinzende berinnering . . .* (Vgl. Briefwisseling Vosmaer-Kloos, blz. 173); vers 7 is vrij door Kloos bewerkt, vers 8 volgt Hs.V en Hs.K:

*Maar, die der liefde 't leven wou bereiden,
Schonk leven aan den dood: zij bleef, ik ging.*

Van dit sonnet bezit het Haagsche Gemeente-archief een afschrift met de hand van Kloos; de tekst is geheel overeenkomstig P 31; in vers 4 is *omving* verbeterd uit: *ontving*. Het blaadje draagt het nummer: 6.

V R I J

De lauwe wind zweeft aan op loome zwingen
En spartelt door de loovers der abeelen,
Die ritselend de zonnestrallen streelen
En 't water en zijn hellen glans bezingen.

Hoor hoe in 't veld de leeuwerikken kweelen!
In de' oofthof, waar de geuren 't al doordringen,
Daar zwerven met haar meê de zwervelingen,
De vlinders, die om bloem en bezie spelen.

Mijn ziele zwerft als zij, maar kan niet vinden;
Zij ziet hoe alles zich door iets voelt binden
En voelt zich vrij . . . De rijpe vrucht, gespleten

Bij 't smakken in het zand, is vrij; we ontvangen
Den dood, terwijl we 't vrije zijn erlangen:
Ik kan, ik kan Mathilde niet vergeten.

Bladz. 16, onderhelft (potlood: blad 5, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. Achter de verzen 10-14 een potloodlijn.

Vergelijk: Hs.V 36; Hs.K 51; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel 1, blz. 361; Dr.K LIII. Het sonnet heeft alleen een paar varianten in de verzen 12 en 13. — De druk volgt bovenstaande tekst, met spellingswijziging van: *leeuwerikken* (vers 5) in: *leeuweriken*.

DORRE BLOEMEN

Daar walmen warme geuren om mij rond.
Hoe kleurig al die duizend bloemen pronken!
Zij buigen als van eigen geuren dronken
De ranke kopjes, als Mathilde blond . . .

Mathilde! o, dat zij mij nu ook verstond!
Hoe dikwijls heb ik haar een bloem geschonken
En werd met bloemen dan beloond of lonken:
O, dat ik die belooning wedervond!

Die bloemen, liefdegeurend na het sterven,
Die met het leven geur en kleuren derven
Herleefden dood, maar als vergeet-mij-nieten.

Wat zal ik nu nog blonde bloemen plukken?
Mag ik ze niet meer op haar boezem drukken
Zoo mogen ze ongetinte vruchten schieten! —

Bladz. 17, bovenhelft. De nummering van dit blad staat niet volkomen vast. (potlood; blad 4, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — Vers 3 is door Perk met inkt gewijzigd in: *Zij buigen van haar eigen geuren dronken*. Achter vers 3 in handschrift van Kloos: *zacht*; achter vers 5 potloodstreepje.

Vergelijk: Hs.V 37; Hs.K 27; Dr.VK XIX; Dr.K XXIX.

De handschriften verschillen nauwelijks; alleen heeft P een nieuwe titel. — De bundel volgt bovenstaande tekst, met wijziging van vers 3 tot: *Zij buigen zacht*; terwijl vers 8, gelijkloidend in alle drie handschriften, door Kloos is vervangen door: *Die ze om mijn banden en mijn harte wond*.

INDAHTIG

Zij heeft, dat zij mij liefhad, mij beleden
En sprak: „mijn vriend! u durf ik 't hart ontvouwen;
„Ik voel me u na; op u kan ik vertrouwen;
„U zal ik steeds met liefde tegentreden.”

Thans meen ik weêr dat open oog te aanschouwen,
Ik hoor dat fluisterwoord der liefde heden
En juichend zwelt de ziel mij van gebeden
Tot haar, de heiligste der Lieve-Vrouwen.

Mathilde! uw liefde loutert. Ik beminde
U niet, opdat ik dus gelouterd wierde:
Mij louterde dat ik lag neêrgebogen.

Ik zag hoe u een gulden glorie sierde:
Die zie ik thans. Tot ik ú wedervinde
Zweeft ze als een star, die leidt, voor biddende oogen.

Ongenummerde bladzijde, waarschijnlijk 17 (potlood: blad 4, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — In vers 1 is: *mij* door Perk er later tussengevoegd; evenzo in vers 2: *u*. — Vóór vers 7 staat met potlood, denkelijk in handschrift van Kloos: *jublend*. Vóór de verzen 9-11 en 12-14 een zwarte potloodlijn.

Vergelijk: Hs.V ontbreekt; Hs.K ontbreekt; Dr.VK ontbreekt; Dr.K ontbreekt. Het slot correspondeert met Hs.V 99; Hs.K 52; Dr.K LIV. — Doordat Hs.P onvoltooid is, blijft het onzeker, of bovenstaande tekst als vernieuwing van K 52, dan wel als pendant daarvan bedoeld was.

UIT DE VERTE

Vaarwel! geliefkoosd land vol liefdeleven,
Waar in ik leefde voor de liefde en zij,
Die mij de liefde heeft in 't hart gedreven
Het leven liefde! 't Leven gaat voorbij.

De liefde blijft. Verliet de liefde mij
'k Gevoelde mij het leven ook ontheven.
Geen liefde bloeide in 's levens lentetij
Die 's levens winter niet is bijgebleven.

Mathilde! u zal ik roepen: gij zult zwijgen
U willen aanzien en in 't ijle staren
En u niet vinden, waar ik uren zocht!

Toch zal onze adem naar één hemel stijgen
Dees linde zal me uw lieven naam bewaren
Ik dank u dat ik lieve! u lieven mocht! —

Ongenummerde bladzij, waarschijnlijk 18, onderhelft; de bovenste helft, voor sonnet 35, is onbeschreven (potlood: blad 4, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — In vers 1 is: *geliefkoosd* met potlood onderstreept. Vergelijk: Hs.V 31; Hs.K 98*; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel I, blz. 362; Dr.K cx.

DE AFGROND

Hoe kan de zon het droeve vroolijk maken!
De hoogte, ruig van rotsen, glanst en lacht.
Daar krast een raaf en duizenden ontwaken
Want duizend echoos houden er de wacht.

Nu wenkt de top; nog eens met alle macht
Beproefd door deze dorens te geraken
O God! ik duizel: daar, daar gaapt de nacht,
Daar spalkt het ijle de versteende kaken.

Mij huivert! In de diepste diepte ontwaren
Mijn spiedende oogen 't grondelooze Niet
Waar stilte en duister, angst en wanhoop paren:

O leven, dat in de eeuwigheid vervliet
O liefde en dood! Mijn oog blijft op u staren
Dat wel uw donker, niet uw bodem ziet! —

Bladz. 19, bovenhelft. De nummering is rechts boven aangebracht door Perk zelf: 19; (potlood: blad 13, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — In vers 11 onder: *duister* een 2, onder: *wanhoop* een 1; vóór het woord: *stilte* is: *nacht* doorgestreept; vóór het woord: *angst* is: *met de die* (?) doorgestreept; alles met inkt.

Vergelijk: Hs.V 44; Hs.K 53; Fr 2; Ts 8*; Dr.VK xxxvi; Dr.K lv.

DORPSVESPER

Heen is de dag, de nacht nog niet geboren
En langs de bergen wademt avonddauw;
De vogel laat een laatst geneurie hooren:
In roerlooze aandacht luistert de landouw.

De zwerver schrijdt, in zielsgepeins verloren
In 't dal en naar 't gehucht van wit en grauw;
Daar klinken vrome tonen uit den toren.
De star der liefde flonkert zilverblauw.

Het kerkje bracht wie danken wilden samen
En wierook en gezang golft uit de poort
En op het dankgebed zegt alles „amen”.

De zwerver schrijdt in zielsgepeins weêr voort:
Waar zooveel eensgezinden samenkwamen
Daar sterft de haat en wordt geen klacht gehoord.

Bladz. 19, onderhelft (potlood: blad 13, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 53; Hs.K 72; Dr.VK 11; Dr.K LXXIV.

De drie handschriften tonen enige verschillen in de verzen 1, 2, 5, 12 en 14. — De bundel volgt bovenstaande lezing, met wijziging van vers 5: *schrijdt* (V, K, P) in: *daalt*, en vers 12: *zielsgepeins* in: *zoet gepeins* (volgens V en K).

DE MAAN VERRIJST

Het duister doet de tinten samenvlieten
En dekt met fulpen nacht het schel azuur.
Nu gaat de glimvlieg heen en weder schieten
Gelijk een star, gelijk een dansend vuur.

De stilte bidt. Een tempel is natuur
En de aard voelt zich met vrede als overgieten . . .
Het is de zelfde heilige avonduur'
Als toen ik 't eerst heur aanblik mocht genieten. —

Eerbiedig denk ik aan het jong voorleden:
Ik hoor heur stem, ik hoor haar zachte schreden,
Op bloemengeuren stijgt haar naam omhoog.

Wat zou dat zilver op den bergtop wezen? . . .
Daar is de maan in al haar glans verzezen:
Zoo rijst Mathilde voor het droomend oog! —

Bladz. 20, bovenhelft (potlood: blad 13, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 38; Hs.K 28; Dr.VK xx; Dr.K xxx.

De handschriften bezitten, behalve de varianten in Hs.V, alleen enige verschillen in vers 6, vers 7 en vers 14, en een paar varianten: *baar - heur*. — De bundel volgt bovenstaande tekst, met wijziging van vers 10: *haar zachte schreden* (V, K, P) in: *heur zachte schreden*, waardoor het klankverschil: *Ik hoor heur — ik hoor haar* in deze versregel is verdwenen.

EENZAME EIK

Hij is; zijn armen zegnen stilte en duister
Die eeuwig woonden rond den reuzestam
En in de wolken pracht in kracht en luister
Een meir van loof, het graf der bliksemvlam.

De profecij der eeuwen hoor! zij ruischt er
Door 't bochtig hout, dat ketterzang vernam
En stil gebed en vloek en hoopgefluister;
En 't klimveil rankt om spichtig mos en zwam.

En tusschen wortelknoest en stronk, die boren
Het hart der aard, knaagt vrij de schuwe muis;
De merl laat ver omhoog haar liedren hooren. —

Van welken nazaat velt u 't moordgedruis?
Wien eik! zult ge op de waterbanen schoren
Welk honderdtal wordt gij ten doodekluis? —

Bladz. 20, onderhelft (potlood: blad 13, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — Achter vers 12 een zwarte potloodstreep.

Vergelijk: Hs.V 90; Hs.K 60*; Dr.VK xli; Dr.K lxxii.

DE ROOS

Een zaadje, een loovertwijn . . . gij zijt verrezen
O volle reine roze! op slanken stengel;
En 'k heb u lief en bij uw zoet gebengel
Op de uchtendwind tril ik van huivrend vreezen.

Uw schoonheid doet mij bidden tot den engel
Der bloemen, dat ge altijd zoo schoon moogt wezen;
En bij uw sterven staar ik als verwezen,
Daar ik in dooden dauw mijn tranen mengel.

Ik juichte toen gij werdt en waart en weende
Toen gij ter aard vielt; 'k overzie uw leven,
Dat mij door kleur en geur genot verleende.

Ik dank voor alles wat gij hebt gegeven.
Doch waarom klopte 't harte, toen ik meende
Dat ik Mathilde en liefde in u zag sneven? —

Bladz. 21, bovenhelft (potlood: blad 14, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter vers 10 een potloodstreep.

Vergelijk: Hs.V 76; Hs.K 50; Dr.VK xxxv; Dr.K lII.

Tussen Hs.V var. en Hs. K is alleen verschil in de verzen 2 en 6; tussen de handschriften K en P in de verzen 11, 12 en 13.

De bundel volgt bovenstaande tekst, met eigen wijziging van vers 8: *Daar* in: *Wijl*; vers 9: *werdt* in: *wierdt*; en vers 11: *'t harte* in: *'t hart mij*.

HET GRAFKRUIS

Haar viel de rots op 't hart, toen in zijn woede
De geest des afgronds haar tot offer koos
En nedersmakte 't blok, meêdoogenloos
Op wie zich zingend naar heur kindren spoedde.

Nu bloeit aan 't murwe groevekruis de roos
Tezelfder stede waar heur harte bloedde
En onder 't berkeloof klinkt blij te moede
Het lied des levens op het kruis des doods.

Een vogel zingt er van geloof en hopen
En jubelt in de looverschaûw zijn zang
En 't hart der rozeknop gaat luistrend open.

En 't wordt den zwerver in den boezem bang:
Hij voelt de tranen langs de wangen loopen
En plukt een roos . . . en gaat met zachten gang.

Bladz. 21, onderhelft (potlood: blad 14, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood! — In vers 10 heeft vóór *zang* eerst gestaan: *lied*; waarschijnlijk een verschrijving.

Vergelijk: Hs.V 65; Hs.K 66*; Ts 26; Dr.VK XLVI; Dr.K LXVIII.

DE DANS

De vedel zingt waar roos en wijngaardranken
Verliefd omhelzen 't huis des akkermans
En gloeien in den avondpurperglans.
En twintig menschen rijzen bij die klanken.

Het avondmaal heeft uit; van disch en banken
Verdween der jonkheid blijgeschaarden krans,
De vlugge voeten reien zich ten dans,
En de arm buigt om de leesten heen, de slanken.

Daar tripplen zij en stampen naar de maat
Terwijl de kroezen op den disch rinkinken;
En naar de wangen stijgt het vroolijk bloed.

En de' oude, die daar op den dorpel staat,
Ziet men de vreugd uit lachende oogen blinken,
Tevreden dat hij leeft en leven doet. —

Bladz. 22, bovenhelft (potlood: blad 14, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — In vers 6 is de laatste letter van: *blijgeschaarden* met inkt doorgestreept.

Vergelijk: Hs.V 79; Hs.K 81; Ts 4*; Dr.VK LVII; Dr.K LXXXIV.

DE BOUWVAL

En alles is met duisternis omtogen
En 't starrendak zendt stilte op 't glanzend puin:
De kracht, de trots weleer van rots en kruin.
Het maanlicht glijdt door holle vensterbogen.

Geen sprankje mos wordt door een zucht bewogen,
Geen leven slaakt geluid in 't kil arduin;
Slechts in den onkruidruigen bouwvaltuin
Schiet klaterend een springbron naar den hoogen.

En 't lage dal blikte op met vreeze en beven
Naar 't slot, waar zang en zwaardgekletter klonk
Toen Willekeur bevel vermocht te geven.

En 't ziet in schemerschijn der nachtzon zweven
Het schimmenheir, dat in den dood verzonk
Doch in den doodschen burg der nacht bleef leven.

Bladz. 22, onderhelft (potlood: blad 14, keerzijde). Achter de titel een kringetje in zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 60; Hs.K 70; Ts 1*; Dr.VK XLIX; Dr.K LXXII.

DE KLUIZEN AAR

Hoog, op den bergtop, rijst de kleine kluis
Uit groenend hout en mossig riet geboren;
Door sparre en lorken vaart een zacht geruisch
En wie daar zingen, doen een loflied hooren.

Vrij dartelt om de hut de vale muis;
Het dal ligt in den gloed der zon te gloren,
Maar in de grauwe pij, voor 't houten kruis
Ligt de eenzame in geprevel als verloren.

De grijze zoekt den vrede in eigenkwellen
En wil zich martlen tot een heilig man
En schijnt geen traan van 't zinkend oog te tellen.

Doch zon en bloem en vogel gruwet er van.
Hij zoekt het leed, dat zij verblijd ontsnellen
En vrede heeft wie vreugde vinden kan. —

Bladz. 23, bovenhelft. Rechts boven is de bladzijde door Perk zelf genummerd: 23; (potlood: blad 16, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 77; Hs.K 55; Dr.VK xxxviii; Dr.K lvii.

Het sonnet bezit geen andere varianten, dan een spellingswijziging in vers 3 (*spar*, *sparre*) en een verandering in vers 14. — Druk VK volgt bovenstaande tekst geheel; Dr. K heeft in vers 3: *lorke* in plaats van: *lorken*.

DE SCHEPER

Een zee van golvend purper, in verbazen
En ademloos verstijfd (als waar zij dood)
Bij 't zien van 't eindloos vlamvend avondrood . . .
Zoo schijnt de heide; waar, wie honig lazzen

Met de avondlast langs bloem en purper razen
Om niet te keeren vóór de nacht ontvlood.
En scheidend houdt de delling in heur schoot
De blanke heerde van wie ruischend grazzen.

De waaksche wolf, die zich geen wolf betoont,
Lekt speelsch de staf en handen van den herder,
Die twintig kudden eenzaam heeft gehoed.

En met een blik, waarin de liefde woont,
Drijft hij de witgewolde wolkjes verder
En ziet naar hen, de heide en de' avondgloed. —

Bladz. 23, onderhelft (potlood: blad 16, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 85; Hs.K 84; Dr.VK LVIII; Dr.K LXXXVII.

Behalve de variant in Hs.V (vers 9), tonen de drie lezingen alleen onderscheid in vers 7 en vers 14. — De bundel volgt bovenstaande tekst met verandering van vers 7: *heur* in: *haar* (volgens Hs.V), vers 10: *Lekt* (V, K, P) in: *Likt*, en vrije bewerking van vers 8 tot:

De blanke heerden, die al ruischend grazzen.

MANESCHIJN

De zon der nacht kwam uit de bergen klimmen
En zoomt met zilver de afgedoolde wolken.
Het water wentelt ze in zijn blanke kolken
En doet ze in kabbelende rimpels glimmen.

Door 't glanzend bergwoud dolen doffe schimmen,
Die slank en trillend bosch en berg bevolken.
De stilte alleen kan alle rust vertolken --
De nacht houdt de' adem in, de rotsen grimmen.

Aan ieder sprietje bleef een dauwdrop hangen;
De hitte werd door de' avonddauw gevangen
En geurt er mede uit de aard, die liefde wademt.

De mensch luikt vol genot de droomende oogen
En 't luwtje, als liefde al zoetjes aangevlogen,
Heeft kussend hem den sluimer ingeädemd.

Bladz. 24, bovenhelft (potlood: blad 16, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. Achter vers 7 een potloodstreep.

Vergelijk: Hs.V 45; Hs.K 69; Dr.VK XLVIII; Dr.K LXXI.

Behalve de varianten in Hs.V, tonen de handschriften alleen onderscheid in de verzen 6, 11 en 13. — De druk volgt bovenstaande tekst met wijziging van vers 7: *alle* (V, K, P) in: *al die*, en van vers 9: *dauwdrop* in: *dauwdrup* (volgens V).

DE SLUIMERENDE IN 'T GRAAN

De beek glijdt effen hemelsblauw door 't veld
Waar warme zonneshijn een zee van airen
Doet glanzen van geel goud en volle baren
Zacht wieglen als het koeltje er over snelt.

Bij de' oever, waar een stroom van loovers helt
Uit berkekruin, die schaduwen doet waren
Op duizend bloemen, die ten rei zich scharen
In 't woud van goud, droomt zij wier boezem zwelt.

't Jong bloempje droomt, een glimlach vergezelt
Het sluimrend zwoegen van dien maagdeboezem
Door wade niet en niet door leed bekneld.

Toen heeft des zwervers geest een droom ontsteld:
„O blonde als 't graan, gij frissche korenbloesem!
Straks heeft wellicht ook u een zicht geveld . . . —

Bladz. 24, onderhelft (potlood: blad 16, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. Achter de verzen 7-8 een zwarte potloodlijn.

Vergelijk: Hs.V 61; Hs.K 63; Dr.VK XLIV; Dr.K LXV.

Afgezien van enkele varianten in Hs.V, verschillen de teksten van dit sonnet alleen in de verzen 5, 10 en 13. De bundel volgt bovenstaande lezing met wijziging van vers 6: *die* (V, K, P) in: *en*, en vers 13: *gij frissche* in: *o, zachte* (V en K: *gij blonde*).

EEN LUWTJE

Nu voelt men warme geuren om zich walmen
En warmte door de koele boomen wuiven.
De snelle vliet schijnt moede voort te schuiven
En in het matte schuiven nog te talmen.

Op de' akker buigen zich de blonde halmen
Ontzenuwd en beschutten met haar kuiven
't Viooltje, dat geen vlinder komt bestuiven
En dat de hette tusschen 't graan voelt dwalmen.

De mensch, in 't malsch en mollig mos gezonken
Trekt uit de zwarte schaduw niets dan zwoelte
En hijgt naar koeler adem, droomt van koelte.

Daar doet een bries de abeeleloovers trillen
De lauwe vliet en 't riet van weelde rillen . . .
Natuur heeft leven uit de lucht gedronken.

Bladz. 25, bovenhelft (potlood: blad 15, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — Vóór vers 6 en achter vers 11 een potloodstreep. — In vers 13 heeft oorspronkelijk gestaan: *De lauwe vliet, die 't loof*; daarna: *De lauwe vliet, de spriet*. —

Vergelijk: Hs.V 42; Hs.K 67; Fr 3; Dr.VK XLVII; Dr.K LXIX.

Tussen Hs.V var. en Hs.K zijn verschillen in de verzen 6 en 9; tusschen Hs.K en Hs.P in: 11, 12 en 13. In Fr. 3 vindt men nog varianten in de verzen 10 en 13. — De bundel volgt bovenstaande tekst, met wijziging van vers 11: *En* in: *Hij* (volgens K, Fr), en van vers 12: *abeeleloovers* (V, K, P, Fr) in: *abeelelooven*.

O ZOMER!

O Zomer, met uw lokken, glanzend gouden,
En met uwe oogen, blauw gelijk de wanden
Van 't welvend hemeldak, en sneeuwen handen,
Die bloemenslingers slank gebogen houden!

Wier geurige adem zucht door rijs en wouden
En gloeien wekt, waar zielen wieken spanden:
Tot die millioenen traan en leed verbanden
En lachen of zij nimmer weenen zouden . . .

Gij juichte o zomer! in mijn zielsverrukken
Toen mij uwe armen en Mathilde omvingen
En gij voor mij uw wereld scheent te smukken!

Gij zaagt den vreugdetraan mijn oog ontspringen
Toen ze op heur hand de scheidingskus liet drukken . . .
En 'k hoorde uw zangren 't lied des lijdens zingen. —

Bladz. 25, onderhelft (potlood: blad 15, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — In vers 12 is: *vreugde* met inkt doorgehaald; achter vers 12 staat met inkt maar niet in Perks handschrift: *droeven*; dit is met potlood doorgehaald. — Achter de verzen 12-14 een potloodlijn.

Vergelijk: Hs.V 48; Hs.K 42*; Dr.VK xxx; Dr.K xlv.

E E N A D D E R

Hoe gloeit de bezie langs het holle pad
En schudt het bolle hoofdje heen en weder!
De rozen strooien blanke blaadjes neder
En 't geiteblad houdt roos en rots omvat.

De rots van klimop pronkt met geiteblad
Dat, uitgeschoten als een slanke veder,
Zich lossen plooiden, breder steeds en breder,
Tot het de blauwe verte in de armen had.

De woudduif koert. Daar ritselen dorre blâren . . .
O angst! — Daar schuifelt iets: twee vonken staren . . .
Het sist . . . een adder slingert zich om 't been.

Zoo slingert zich in deze stille stonde
Het zoet verlangen naar de zoetste zonde
Gelijk een adder om mijn ziele heen.

Bladz. 26, bovenhelft (potlood: blad 15, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter vers 8 een potloodstreep.

Vergelijk: Hs.V 43; Hs.K 44; Dr.VK xxxii; Dr.K xlvi.

Tussen de handschriften V en K is onderscheid in de verzen 11-14; tussen Hs.K en Hs.P in vers 2: *kopje*, *hoofdje* en in vers 5, waar Perk het archaïsme: *prachen* niet gehandhaafd heeft. — De bundel volgt bovenstaande tekst.

DE BEDE IN 'T WOUd

Met blauwe, droomende oogen staart op 't woud
De hemel, en waar speelsche zonnestrallen
En mos en groene looverzee bemalen
Met een geweven waas van louter goud,

Daar, knielend naast een heilge nis, aanschouwt
Hij biddende onschuld, van wie de oogen dwalen
Tot hij zich spiegelende er in ziet pralen
En zendt der ziele vreê, die hem vertrouwt. —

Gij badt den hemel vrome maagd! om vrede
Voor 't hart van wie u dierbaar zijn, en rust
En vreê daalde in ùw boezem bij die bede

O ziel, u van uw zachtheid onbewust
Gevoelt ge ootmoedig menschenlevens mede
Als loon der plicht wordt vrede u ingekust!

Bladz. 26, onderhelft (potlood: blad 15, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter de verzen 5-8 een potloodlijn.

Vergelijk: Hs.V 51; Hs.K 71; Dr.VK 1; Dr.K LXXIII.

Behalve een paar kleine varianten in de verzen 5, 11, 12 en 13 zijn de drie handschriften gelijk. — De bundel volgt bovenstaande tekst, behalve in de verzen 6 en 7, die door Kloos vrij zijn omgewerkt tot:

*Hij biddende onschuld, en in zeggend dalen,
Laat hij zijn blikken in beur blikken pralen.*

In vers 12 is: *ziel* gewijzigd in: *zielen* (volgens V en K).

OP DEN TOP

Lig daar mijn wandelstaf! Hier is de top
En met de blauwe wolkjes, die er krullen
Rijst uit het dal de rust naar boven op
Waar zich het wolkloos ruim meê schijnt te vullen.

De bergen wijken, breed van rug en kop,
Die ze in een waas van matten nevel hullen;
Uit de afgrond lacht gezang en steengeklop — — —
Of dan die menschen nimmer rusten zullen?

Daar zwoegen ossen voor hun zware vracht,
Ginds lijmt de bij haar zoete raten dicht
En kraait een haan zijn liedje van victorie.

't Juicht alles in 't bestaan, en heeft den plicht
Van vroolijk zijn nog nooit zoo blij betracht — — —
En 't ontevreden stadskind droomt van glorie?

Bladz. 27, bovenhelft. De nummering is rechts boven door Perk zelf aangebracht: 27; (potlood: blad 17, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; achter vers 5 of 6 een potloodstreep.

Vergelijk: Hs.V 40; Hs.K 54; Fr 5; Fr 6; Dr.VK xxxvii; Dr.K lvi.

De handschriften V en K verschillen in de verzen 3, 8 en 14; de handschriften K en P in: 4, 6, 7 en 11. Behalve een verworpen variant in Fr. 6, leveren de beide andere teksten geen nieuwe gezichtspunten.

De bundel volgt bovenstaande lezing geheel.

DE ADELAAR

En het struweel, dat lokkend naar mij hield
Zijn duizend groene vingren uitgestoken
Heeft mij verslonden, waar 't van loovers krielt
En bijtende elzen, die het aanschijn strooken

Met rasp en tand, door martelzucht beziel.
Toen, uit de ruwe omarming losgebroken,
Viel 'k aan den hoogen bergzoom neêrgekniel
En zag in diepte en damp het dal gedoken.

Maar ver omhoog, op breeden dubbelvlerk,
(Een zwarte ster aan 't blauw gewelf) hangt zwevend
Een adelaar . . . der luchtzee navelmerk.

En plots de wicken en de breedte revend,
Stort hij gelijk de dood op menschenwerk
Op wat niet is te zien in de' afgrond levend.

Bladz. 27, onderhelft (potlood: blad 17, keerzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; vóór de verzen 1, 11, 12, 13 en 14 telkens een potloodstreep.

Vergelijk: Hs.V 86; Hs.K 61; Dr.VK XLII; Dr. K LXIII.

Tussen de handschriften V en K is geen verschil. Hs. P toont een ingrijpende bewerking van de verzen 9-13. — De bundel volgt grotendeels bovenstaande tekst, maar vers 1, in alle handschriften gelijk, werd tot:

En 't schaarsch struweel dat gretig naar mij hield.

De verzen 9-11 zijn omgewerkt, met gebruikmaking van de handschriften V en K tot:

*Maar ver omhoog, aan 't eindloos-effen zwerk,
— Een zwarte ster in blauwe lucht — hangt zwevend
Een adelaar op breeden dubbelvlerk . . .*

In een enkele latere druk werd vers 12: *en de breedte* ten onrechte tot: *in de breedte*.

IN 'T W O U D

Het woud, geworteld in de dorre blâren,
Spreidt lommer met zijn loovers over 't mos
En zijner bronzen armen tempeltrots
Wijdt honderd esmeralden zodealtaren.

Om steen en stronken waaiert zich de varen,
Zefier kust geuren uit de rozen los
En door het heilig, hemelschragend bosch
Schijnt wellust ademend een god te waren.

't Is Kupris, wie de mirt en roos bekransen,
Wie maneschijn van leest en boezem licht,
Wier lokkend oog in 't hart verlangen lacht.

En zeven duiven zwermen in haar glanzen:
De zode zwelt, waar zij haar schrede richt — —
Wee mij! ik zie Mathilde in Kupris pracht! —

Bladz. 28, bovenheft; de benedenheft is opengelaten voor sonnet 56; (potlood: blad 17, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 39; Hs.K 49a; Hs.K 49b en c; Dr.VK xxxiv; Dr.K II.

Het sonnet, oorspronkelijk een beschouwelijk gedicht waarin Perk de romantisch-rhetorische voorkeur voor de natuur en afkeer van de stad uitspreekt, is in K 49b en c op magistrale wijze bewerkt tot een erotisch Mathilde-sonnet. Tussen Hs.V var. en Hs.K 49a is alleen verschil in de verzen 1 en 4; tussen Hs.K. 49c en Hs.P in de verzen 4 en 9. — De bundel volgt bovenstaande lezing, met uitbreiding van de titel tot: *Kupris in 't woud*, en wijziging van vers 9: *roos bekransen* tot: *roze kransen*, en van: *heur* (vers 12 en 13) in: *haar*. Er moet van dit sonnet nog een manuscript hebben bestaan, dat ingezonden is aan „Nederland”; zie de brief aan Schimmel, deel I bl. 21.

Het Haags Gemeente-archief bezit van bovenstaand sonnet een afschrift met de hand van Kloos. In vers 9 de variant: *wie viooltje en mirt bekransen*. Het blaadje draagt als nummer: 9

DE WATERVAL DER BEEK

Uit stronk en struik en warrelklomp van steenen
Stort de kristallen vliet zich bruisend neêr
En wordt tot sneeuw en schuim en murmelt henen
En kust de lisch, die wiegelt heen en weêr.

De blauwe beek, door de uchtendzon beschenen
Lacht tegen 't spelend koeltje te elken keer
Als het de logge rots van spijt doet weenen:
Geen maagd lacht om een linkschen minnaar meer.

Maar wat doet morgenhemel! mij gelooven
Dat achter 't vallende kristal zich baadt
Een maagd wier blankheid, blankheid gaat te boven?

Wat dat ze op mij de vonkenblikken slaat
En heen den watersluier heeft geschoven
En lacht en lonkt dat me alle rust vergaat? —

Bladz. 29, bovenhelft; de onderhelft en de achterkant, bestemd voor de sonnetten, 58, 59 en 60, zijn niet beschreven (potlood: blad 18, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 78; Hs.K 43*; Ts 9; Dr. VK xxxi; Dr.K xlv.

HET MEIR

In 't meir, omkranst met wilgen en platanen,
Wier top den bodem peilt, staart avondgloed
En spiegelt zich. De wind wiekt aan en spoedt
Zich naar de kim wier zon hij weg ziet tanen.

En met hem gaan de lange waterbanen,
De lauwe geuren, waar hij zich meê voedt,
Het rozeblad op den gefronsdén vloed,
Het deinend dons der dommelende zwanen — —

En zwaan en rozeblad en rimpelooren
En schemer: alles ijlt ver van mij heen,
Gedragen door den wind en weggeâamd.

Nog gloort de purpren vert. Kunt gij nog gloren,
Die mij wreedaardig mijn Mathilde ontnaamt,
Gelijk dees' dag en liet me in nacht alleen? —

Bladz. 31, bovenhelft. De 'bladzijde is rechts boven door Perk genummerd: 31; (potlood: blad 8, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood; boven: *omkranst* (vers 1) staat met inkt in Perks handschrift: *be*; boven *ijlt* (vers 10) staat op dezelfde wijze: *wijkt*. — Achter de verzen 6, 7 en 9 staan strepen van zwart potlood.

Bovenstaand sonnet ontbreekt in Hs.V en Hs.K. In Dr.VK en Dr.K werd het fragmentarisch opgenomen buiten de Mathildecyclus, onder de titel: *Zons-
ondergang op 't Meir*.

SLUIMER

Stil! — Duizendoogig spiegelt zich in 't meir
De nacht en laat haar bleeke luchter beven,
Die gloeiend witte glanzen heen doet zweven
Om 't, rond de diepte reiend, rotsenheir.

En naar het rillend wak daalt sluimer neêr,
Die, op zijn vlinderwieken aangedreven,
Met droppensprenklend rijs den dauw deed leven,
En zweefde in schaduw, peinzend, heên en weêr.

En in mijn droomend hulkje, dat er glijdt
Langs 't bevend zilver, zet hij zich; ik zie
Hem teederblikkend over mij gebogen.

Hij lacht mij aan, ontplooit de wieken wijd . . .
Ik hoor een sluimerende melodie,
En weet niet wat mij loodzwaar viel op de oogen.

Bladz. 31, onderhelft (potlood: blad 8, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — In vers 2 heeft Perk: in plaats van *bleeke* eerst: *zilvern* willen schrijven.

Vergelijk: Hs.V 83; Hs.K 79; Dr.VK LV; Dr.K LXXXII.

De handschriften V en K verschillen weinig; P is een totale omwerking, waarbij alleen van het eerste kwatrijn nog wat gehandhaafd bleef. — De bundel volgt bovenstaande tekst in de verzen 1, 2, 11, 12, 13, 14. In vers 3 is Hs.V gevolgd. In vers 4 is sinds Dr.K: *reiend* (V, K, P) geschreven als: *rijend*. De verzen 5-7 zijn door Kloos geheel omgewerkt en luiden:

*En sluimer daalt, op vlinderwieken neer,
Met wuivend rijs, waaraan de druppelen beven,
Die, dauwend, droom en zoet vergeten geven.*

In vers 8 werd: *zweefde* tot: *zweeft*; in vers 9: *droomend* tot: *dolend*; in vers 10: *bevend* tot: *kabblend*. —

DE GROT 1.

Hoog rijst de rots, en popel en narcis,
Die aan de breede zij zich hatend kleefden,
Omkransen daar een meir van duisternis
Voor wier onzichtbaar diep zij rillend beefden.

Gelijk in 't uur der nacht de rosse smids',
Zoo treft die muil (waar nacht en stilte zweefden
Om uit te wellen) nu het morgen is
Den blik, die ijst voor waar nooit zielen leefden.

't Is of die opgespalkte wolvekaken,
Die zwelgen willen al wat liefst en leeft
Den dood met killen vunzige' adem braken.

Zooals men voor een duistre toekomst beeft
Beef ik; ik wil, wil niet die nacht genaken . . .
Ik ga . . . en nergens is wat lichtgloed geeft.

Bladz. 32, bovenhelft (potlood: blad 8, keerzijde). Vóór de titel een kringetje van zwart potlood. — In het eerste kwatrijn zijn door Perk in niet meer te bepalen volgorde talrijke wijzigingen aangebracht. De laatste tekst luidt:

Intrede

*Nunc animis opus, Aenea
nunc pectore firmo*

*Steil rijst de rots, en braam en stekelwisch
Die hatende aan heur breede zij zich kleefden,
Behoeden daar een poel van duisternis,
Waarrond ze een doornenkrans van weedom weefden.*

In vers 5 is: *in 't uur der nacht* veranderd in: *te middernacht*; en: *de* in: *een*; vers 6: *treft* werd: *zoekt*; in vers 11 staat onder: *killen* een 2, onder *vunzige'* (waarvan de *e* is doorgestreept) een 1; vers 12: *duistre* werd: *donkere*.

Vergelijk: Hs.V 89; Hs.K 34; Fr 15; Ts 15*; Dr.VK xxiii; Dr.K xxxvi.

NEDERVAART 2.

Gelijk wen sluiers zweven om de maan
En 't zwerk de duizend oogen houdt gesloten,
En al wat kleur heeft, die is kwijt gegaan
In ééne tint met duister overgoten

Zoo is het daar waar men geen blik kan slaan
Op iets dat is en blindheid is gesproten
Uit zwarte nacht; waar men zich voelt bestaan
En niet, en vingers tegen steen laat stooten.

De voet, die volgt, staat hooger dan die treedt
En de onbezielde stilte wijkt ter zijde
Terwijl ik of hier wanden zijn, niet weet;

De voet, die zinkt en zuigt, baart waar ik glijde
Een doffen galm en angstig, klam van zweet
Is daar een kille wand, dien 'k tastend mijde

Bladz. 32, onderhelft (potlood; blad 8, keerzijde). Vóór de titel een kringetje van zwart potlood. — Onder de titel zijn later als motto's aangebracht: *Νύξ ὀλοή* en: *Sola sub Nocte*. — Vers 4 is later met inkt door Perk gewijzigd tot: *En spook-nacht uit den bemel is gevloten*. In vers 7 is: *zwarte nacht* veranderd in: *duisternis*; in vers 12: *voet* in: *zool*; in vers 13: *galm* in: *smak*.

Vergelijk: Hs.V 90; Hs.K 35; Fr 16; Ts 16*; Dr.VK xxiv; Dr.K xxxvii.

Het Haags Gemeente-archief bezit van bovenstaand sonnet een afschrift met de hand van Kloos. In vers 1 is: *om* eerst verbeterd in: *voor*, toen weer in: *om*. Het blad draagt als nummer: 11; een 12 is geschrapt.

DE TOORTS 3.

Hier is het purpren morgenrood een logen
En 't leven en 't genot. — Langs rots en bochten
Komt uit de verre diepte een licht gevlogen
(Gelijk een glimvlieg) en teelt wangedrochten.

Al grooter wordt de vlam; in gloënde bogen
Spookt bloedig licht door 't gapend hol der krochten
En doet hun duister zien aan duizlende oogen
Die grillen voor wat dood en stilte wrochtten . . .

Nu trilt mijn schaduw langs de gore wanden;
Nu sjirpt de heesche nacht daar in den hoogen
Waar 't grimmelt aan des helschen hemels randen

Van wie daar fladdrend kleven aan de togen . . .
O God Mathilde . . . ik zie uw beeld mij wenken
En moet aan u, geluk en liefde denken! —

Bladz. 33, bovenhelft (potlood: blad 9, voorzijde). Vóór en achter de titel een kringetje van zwart potlood. De titel is later door Perk met inkt gewijzigd tot: *Fakkeelglans*. Toegevoegd is als motto: *subita trepidus formidine*. — In vers 1 is: *purpren* veranderd in: *lachend*; in vers 2: *rots en* in: *steen*; in vers 5: *grooter* in: *wilder*; in vers 6: *Spookt* in: *Golft*; in vers 8: *grillen* in: *gruven*; in vers 9: *gore* in: *grauwe*; in vers 13: *O God Mathilde* in: *Joanna mijne*.

Vergelijk: Hs.V 91; Hs.K 37; Fr 17; Ts 17*; Dr.VK xxv; Dr.K xxxix.

DE GROTSTROOM 4.

Het hol gewelf, door rossen gloed beschenen
Is ruig van stugge pegels, grauw en goor
Die weenen, weenen, duizend eeuwen door
En tot aan 't eind van duizend eeuwen weenen.

En 't stolpt zich over warrelrotsen henen
Waar elke traan, die viel, een traan verkoor
Om tot albast te worden en ten schoor
Aan nieuwe smart, die kegels wordt en steenen

En daar, waar zonnestraal nooit in kon dringen
Waar nooit het oog der toorts een bodem zag
Schijnt kermend zich een reus in boei te wringen.

Wat of dat klotsen toch beduiden mag,
Dat jammeren, dat de echoos ondervingen?
Uit diepte en afgrond klinkt een eindloos „ach!” —

Bladz. 33, onderhelft (potlood: blad 9, voorzijde). Als motto is later toegevoegd:
Res alta terra et caligine mersae. — Vóór de titel een kringetje van zwart pot-
lood. — In vers 1 is: *bol* door Perk met inkt gewijzigd tot: *breed*.

Vergelijk: Hs.V 92; Hs.K 38; Fr 18; Ts 18*; Dr.VK xxvi; Dr.K xl.

HET RIJK DER TRANEN 5.

Een waterval, gestremd in 't vallen, boomen
Verstijfd bij 't wortlen in de holle schacht
En schepselen van duizend nare droomen — —
't Is alles dood en steen en ijs en nacht.

De geest der hel, die dit heeft voortgebracht
Doet vloek en klacht door stilte en leegte stroomen
Gij, rijk der tranen, waar de dood slechts lacht,
Baart angst en niet der schoonheid huivrend schromen.

Leen ik mijn ziel aan u en leef uw leven,
Ik ben òntzield; gij hebt mij stug en wreed
Op mij terug en tot de haat gedreven.

Mathilde! U kan ik zeggen wat ik leed.
Ik haatte omdat ik liefde niet kon geven
En wilde minnen, daar ik dichter heet. —

Bladz. 34, bovenhelft (potlood: blad 9, keerzijde). Vóór de titel een kringetje van zwart potlood. — Het cijfer 5 achter de titel is doorgestreept. — Als motto is later toegevoegd: *Ture age quid venias*. — In vers 6 is: *stilte en leegte* met een teken door Perk gewijzigd tot: *leege stilte*; in vers 11 is: *tot de haat* veranderd in: *dus tot haat*; vers 12 is slordig gewijzigd in: *Joanna! u belijde ik hòe*.

Vergelijk: Hs.V 93; Hs.K 40; Fr 20; Ts 20*; Dr.VK xxviii; Dr.K xlii.

DROPSTEEN 6.

Bij 't zwevend, zwaaiend schijnsel der flambouw
(Welks walmen tranen teelt bij 't krinklend stijgen)
Zie 'k spichtig kegels stijgen, pegels nijgen,
Wier blijde blankheid werd tot weenend grauw.

Het dropt, het dropt, van spits tot spits; aanschouw
Hoe langzaam droppen door de droppen zijgen
En vallend leven geven aan het zwijgen
En worden tot een zuil gevrozen dauw.

Wat daalt zoekt wat daar rijst en welhaast zullen
Zij, samengroeiend tot één eeuwge zuil,
Elkaâr omhelzen en met schors omhullen.

Zoo gaat het morgen in het gister schuil,
Zoo kwam Mathilde mijn gemoed vervullen,
En kreeg mijn gansche ziel daarvoor in ruil.

Bladz. 34, onderhelft (potlood: blad 9, keerzijde). Vóór de titel een kringetje van zwart potlood.

Vergelijk: Hs.V 95; Hs.K 36*; Fr 9; Dr.VK buiten de cyclus (fragm.): NG IX, deel I, blz. 217; Dr.K XXXVIII.

DE HOLLE BERG 7.

„O, blauwe hemel!” — Op een bosch van rotsen,
Wier top mijn hoogste schaduw niet genaakt,
Is 't of een duistre reus de grot bewaakt
En wat zich roert, dreigt met zijn steenen knotsen.

Geen einde links, nog rechts; het duister braakt
Slechts gore monsters; de eeuwge tranen trotsen
Alleen en stilte en dood; de fakkel kraakt,
Een steen, die valt . . . 'k hoor hem in de' afgrond klotsen.

De starrenlooze hemel, holle berg:
Een afgrond, die zich rondt in 't nedernijgen . . .
Een leeuwenmuil, oneindig opgesperd.

Daar grimmen tanden hier en in de vert'
Mathilde! . . . een rilling glijdt mij door het merg
En 'k voel me in de afgrond van de duizling zijgen.

Bladz. 35, bovenhelft (potlood: blad 10, keerzijde). Vóór de titel een kringetje van zwart potlood. Het cijfer 7 is door Perk met inkt veranderd in 5. Rechts boven het bladzijnummer: 35. — Als motto is toegevoegd: *Ἐγὲ δὲ Χλωρόν δέος, ἦρει.* — In dit sonnet zijn voorts door Perk met inkt later de volgende wijzigingen aangebracht: vers 1: *O blauwe hemel*, werd: *Joanna!*; vers 1: *bosch* werd: *dennenwoud*; vers 3: *duistre* werd: *sombre*; vers 3: *de grot* werd: *zijn hel*; vers 4: *zijn steenen* werd: *granieten*; vers 5: *nog* werd: *geen*; vers 6: *Slechts gore monsters* werd: *Gore gevaarten*; vers 7: *en stilte* werd: *de stilte*; en: *fakkel* werd: *barstoorts*; vers 8, eerste helft werd: *De voet doet kei op kei*; vers 10: *nedernijgen* werd: *nederwelden*; vers 13-14 werden:

*Joanna! koude huivert mij door 't merg
En 'k voel een diepe duizling me onderdelven.*

Vergelijk: Hs.V 94; Hs.K 39; Fr 19; Ts 19*; Dr.VK xxvii; Dr.K xli.

D A G 8.

En over 't wak van pek, dat schijnt te schragen
Een rondende afgrond, waar een doodendans
Van fakkelstralen spookt, voel ik mij dragen
Door waggelend hout. 't Licht dooft. 't Is duister thans.

Nu drijft de kiel, waar zich een steenen trans
Zoo heft, als zinkt het diep der waterlagen
En uit de verte lokt een maanlichtglans,
Een troost der deernis voor wie vertsagen.

Een kreet van levenslust dringt uit het hart,
En duizendmaal, tot in het hart der aarde,
Weergalmt zij door het doodenrijk der smart . . .

Daar is het licht, het leven, liefde en lust.
't Is alles, of ik 't nooit voorheen ontwaarde:
De traan wordt lach en de onrust zoete rust. —

Bladz. 35, onderhelft (potlood: blad 10, keerzijde). Vóór de titel een kringetje van zwart potlood. — In vers 3 is: *voel ik mij dragen* waarschijnlijk reeds tijdens het schrijven verbeterd uit: *voelt men zich dragen*. — Het cijfer 8 is door Perk met inkt veranderd in: 7. — Voorts heeft Perk later met inkt de volgende wijzigingen aangebracht: vers 3: *fakkelglansen*; vers 5: *waar een albasten trans*; vers 6: *rijst*; vers 8: *van medelij*; vers 13: *'t Is, of ik 't alles*.

Vergelijk: Hs.V 96; Hs.K 41; Fr 21; Ts 21*; Dr.VK xxix; Dr.K xliiii.

ZONNEGLOED

De ronde ruimte blauwt in zonnegloed
En wijkt ver in de verte en hoog naar boven.
Als lied en leeuwrik stijgt mijn ziel naar boven
Tot boven 't licht, haar lichter licht gemoet.

Zij baadt zich in den lauwen aethervloed
Vol goddelijk, onkristelijk gelooven;
Het floers is weg van de eeuwigheid geschoven;
De Godheid troont . . . diep in mijn trotsch gemoed.

De hemel is mijn hart en met den voet
Druk ik loodzwaar den schemel mijner aard',
Waar 't krielt van wriemlend menschen-worm-gebroed.

Ik zie er onverstand en zielevoosheid
Verachting lacht, ik lach . . . en met een vaart,
Trap ik de wereld weg in de eindeloosheid. —

Bladz. 36, bovenhelft (potlood: blad 10, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. Het sonnet heeft geen doorhalingen of wijzigingen. Het is door Kloos gedateerd op Augustus 1880.

Vergelijk: Hs.V ontbreekt; Hs.K ontbreekt; Fr 22*; Ts 22; Dr.VK LIV; Dr.K LXXXI.

DOOD

De storm loeit door den hollen bouwval; gierend
Beukt hij en brokt met vuisten reuzesterk
En golft door 't riet in 't water, dat hij tierend,
Opzwalpt en neêrklotst met zijn stalen vlerk.

Dan, woester woede nog de toomen vierend,
Schiet hij de zwarte wolken in van 't zwerk
En wringt ze saâm, ze met zich mede slierend
Langs 't aangezicht der maan, waar 't vale merk

Der angst op ijst. En, zoo de omnachte
In het omrotste meir blik, ziet ze 't hoofd
(Dat deint) van wien de dood rukte uit het leven — — —

Zoo stormt het in mijn borst, waar de gedachte
In spookt en aan de liefde 't leven rooft,
Die ik gestorven in mijn ziel voel zweven. —

Bladz. 36, onderhelft (potlood: blad 10, voorzijde). Achter de titel een kringetje van zwart potlood. — In vers 1 is vóór: *gierend* het woord: *benen* doorgeschrapt met inkt. In vers 3 is: *tierend* verbeterd uit: *gierend*, wat wel een verschrijving is geweest. In vers 9 is: *omnachte* waarschijnlijk door Kloos met inkt verbeterd in: *storm-omnachte*, door boven de regel het woordje: *storm* te schrijven. In vers 11 is: *rukte* (door Kloos?) met inkt gewijzigd in: *lokte*; in vers 12 is op dezelfde wijze: *in* gewijzigd tot: *door*.

Vergelijk: Hs.V 54; Hs.K 77; Ts 11*; Dr.VK LII; Dr.K LXXIX.

Een handkus

Ik mag die glanke handen goets, steele,
Als zinnel mind de blanke deivereeren.
Hijz belien maar de schaduw om spalen,
Gekruifde golpse, die de meenen scheeren.
Ik drink ze, ~~wann goudtje dat in keers?~~ en ~~gij~~ ^{verderd} ~~ten~~ ^{verderd} ~~verderd~~
Vatmen ik wil ze ken up kus ontdeley
dwaer kan en handedut een teemut deen? ^{be vone handend zal je niet deen}
be ~~kuchend~~ ^{gule} ~~elke~~ ~~handkus~~ ~~tealen~~? ^{en dat de handkus gij y hie}
ge ^{idong} ~~ant~~ ^{dat} ~~een~~ ^{die} ~~swaan~~ ^{mijn} ~~brung~~ ^{zich} ~~keek~~
En dat mijn lippen 4 warme douch kernosen
En dat ik dan nog eens mijn stof gevoele!
op ^{met} ~~de~~ ^{chiel}, ^{ten} ~~ik~~ ^{my} ~~lot~~ ^{verruen}
En ^{keijfend} ~~op~~ ^{my} ~~hand~~ ^{op} ~~keijfde~~ ^{keijfde} ^{verkeijfde} ^{en} ^{verkeijfde}
Ik ^{gij} ~~mit~~ ^{de} ~~ander~~ ^{door} ~~mijn~~ ^{lokken} ~~moel~~ ^{de} ~~o~~ ^{mark}

Lusche

Fragmenten, sonnet 1.

FRAGMENTEN
EN LOSSE SONNETTEN

INLEIDING

FRAGMENTEN EN LOSSE SONNETTEN

INLEIDING

DE PerkdOCUMENTEN uit het Kloosarchief omvatten, behalve Hs.K en Hs.P, nog twee groepjes handschriften. In een blauwe cahieromslag, waarop door Kloos geschreven staat: Oudere Mss. van Jacques Perk, liggen o.a. een aantal curieuze, maar voor de kennis van Perks dichterschap weinig belangrijke schriften, alsmede overdrukjes van zijn bijdragen aan de *Spectator*. Hiertussen bevinden zich twee grote, dubbele, rood- en zwart-gelijnde bladen, gescheurd uit een Kasboek, klein en haastig beschreven met de oervorm van een gehele reeks sonnetten, en veelvuldig gevouwen. Temidden van deze verzen, die in de zomer van 1880 geïnspireerd zijn door de vriendschap tussen Perk en Kloos, en die afgedrukt werden in de *Nieuwe Gids* IX (deel I, bladz. 3-30) vindt men de oudste lezing van wat later: Sanctissima Virgo werd. Oorspronkelijk is dit dus géén Mathilde-sonnet; doch, na door Perk gebruikt te zijn als Joannavers, werd het door Kloos geplaatst in de aanvang van de krans.

De andere reeks handschriften is geplakt in een boekje (16 × 23 cm), een soort Poëzie-album, met rode rug en gemarmerd papier. Na een paar Joanna-verzen volgt in tamelijk verzorgd schrift op blad 3-12 het gehele tiental sonnetten, dat in druk: Eene Helle- en Hemelvaart heette. De tekst bevat enkele varianten, waardoor het zeker wordt, dat deze handschriftelijke serie ouder is, dan de inzending aan de *Spectator*. Men gaat m.i. veilig, het ontstaan van deze versie te stellen in de vroege zomer van 1881.

Blad 13 is tweezijdig beschreven en los tussengevoegd. Terwijl de voorzijde notities bevat, die blijkens een brief van Perk

aan Joanna C. Blancke van vóór 30 Maart 1881 moeten zijn, bevat de keerzijde twee kwatrijnen van: Dropsteen, met daar- onder merkwaardige rijmnotities in Kloos' handschrift. Hoewel de datering van de voorzijde geen bewijskracht heeft voor de keerzijde, is het waarschijnlijk, dat één der kanten niet lang beschreven was, toen ook de andere als kladblaadje werd ge- bruikt. Een ruimere datering dan voorjaar en voorzomer 1881 komt in geen geval in aanmerking.

De bladen 14, 15 en 16 bevatten: Serenade aan Mathilde; Den Heere Kaarle Bontems; Liedje voor Mathilde — respec- tievelijk gepubliceerd in de Nieuwe Gids VI, deel I, bl. 312, en NG IX, deel I, bl. 205 en 201. Hierna volgt één bladzijde, door Perk genummerd: 2, met de sonnetten: De afgrond, en Een Luwtje; dan een gelijksoortig blad, door Perk genummerd: 3, met: Nacht, en Op den top. Daar dit laatste blad door Perk ondertekend is, lijkt de veronderstelling gerechtvaardigd, dat dit viertal deel is geweest van een groep van zes, die door Perk voor inzending aan een tijdschrift is gebruikt, althans bedoeld. Blijkens enkele plaatsen (Nacht, vs 8: waken; Op den Top, vers 8: treuren) sluit de tekst zeer dicht aan bij Hs.V. De kans lijkt groot, dat deze zes de sonnetten vormen, door Perk in September 1879 aan Vosmaer gestuurd en door deze in December 1879 geretourneerd. (Zie Briefwisseling Vosmaer-Perk, brief 5, 6 en 7).

Blad 19 bevat een drietal zeer klein geschreven sonnetten: Avondzang; De Schietbeek; Ochtendbee, waarbij in het eerst- genoemde de naam Mathilde in Joanna is veranderd. Men moet inderdaad, op grond van dit eenzame documentje dat ook uit- sluitend van voorjaar of voorzomer 1881 kan zijn, het on- waarschijnlijkste als waar erkennen: Perk heeft dus tòch, zij het kortstondig en kansloos, het plan gehad, zijn Mathildekrans geheel of grotendeels in een Joanna-cyclus te wijzigen!

De overige handschriften uit dit Poëzie-boekje zijn voor de Mathilde-sonnetten van geen belang. In Hs.K echter bevinden zich drie bladen, die daarin niet thuis behoren. Eén daarvan is naar papier en schrift geheel gelijk aan Hs.K, maar het werd bij vergissing dubbelzijdig beschreven. De beide sonnetten: Kennis, en: Op den Top, komen elk ook op een apart blad voor; dit vel is in Hs.K dus eenvoudig overbodig. Twee andere

sonnetten evenwel: Een Handkus, en: *Δεινὴ Θεὸς*, ofschoon bij Hs.K mee ingebonden, zijn naar papier en schrift géén deel ervan. Het eerste mag, wegens de plaatsaanduiding onderaan, gerekend worden tot de oudste periode; het laatste is, naar de datering van Kloos in de Aantekeningen bij de eerste druk, van voorjaar 1881, en moet, mede op grond van de brieven door Perk aan Joanna C. Blancke geschreven, geacht worden een Joanna-vers te zijn. In elk geval is het, wegens het ontbreken in alle drie handschriften, stellig géén Mathilde-gedicht.

Hiermee is de chronologie in voldoende mate vastgesteld: uit de vroegste tijd van Hs.V dateert:

Een Handkus;

uit de latere tijd van Hs.V:

De afgrond; Een luwtje; Nacht; Op den top;

uit de tijd van Hs.K:

Op den top; Kennis;

uit zomer 1880:

klad van Sanctissima Virgo:

uit voorjaar of voorzomer 1881:

fragment Dropsteen; klad van *Δεινὴ Θεὸς*; Avondzang;

De schietbeek; Ochtendbeê;

uit zomer 1881:

tien sonnetten Helle- en Hemelvaart.

In deze volgorde vindt men ze hierna gedrukt.

Vijf Mathilde-Sonnetten, die zich in handschrift van Kloos bevinden in het Haagse Gemeente-archief en afkomstig zijn uit het bezit van de heer Smit Kleine, zijn niet apart opgenomen, maar werden vermeld in de aantekeningen bij K 92, K 99, P 31, P 55 en P 64.

FRAGMENTEN
EN LOSSE SONNETTEN

TEKST

EEN HANDKUS

Ik mag die slanke handen zoetjes streelen
Als zwoele wind de blanke duiveveeren.
't Zijn lelies waar de schaduwen om spelen;
Gekruifde golfjes, die de meeuwen scheeren.

Ik druk ze, waarom zoudt ge dat nu keeren?
Voorwaar ik wil ze kus op kus ontstelen
Maar kan een handedruk nu iemand deeren?
Een kushand zal u elke handkus teelen!

Gun eerst dat aan die sneeuw mijn wang zich koele
En dat mijn lippen 't warme dons beroeren
En dat ik dan nog eens mijn straf gevoele!

Gij weet, die straf, toen ik mij liet vervoeren
En kussend op uw hand mijn liefde koelde
Toen gij met de ander door mijn lokken woelde.

Laroche

Blad 19 van het gebonden Hs.K. Rechts boven groot zwart potloodcijfer: 16. Het ms. toont veel wijzigingen en is geschreven op kleiner papier (13,5 × 21,8), opgeplakt op een groter vel van afwijkende kwaliteit. Bovenstaande tekst geeft de eerste versie weer; Dr.K xvi de laatste. — Vers 5 is achtereenvolgens veranderd in: *Ik druk ze, waarom zoudt ge u van me keeren? Ik druk ze, waarom zoudt ge dat verweeren? Ik druk ze en wil* (variant: *zal*) *hun worsteling trotseeren. Ik druk ze en zal hun wederdruk niet weeren.* — Vers 6 werd: *Ik wil, ik wil*; verzen 7-8: *Een warme handdruk zal ze niet deeren En derde ze al een handkus zou ze beelen*; vers 9: *Gedoo, dat*; boven: *wang* staat met potlood: *koon*, doch dit is geschrapt; vers 13: *En in het kussen uwer hand volhardde*; vers 14: *warde.* — De plaatsaanduiding is geschrapt.

Het sonnet, ofschoon wegens „Laroche” stellig een Mathilde-gedicht en waarschijnlijk zelfs één der oudste, komt in geen enkel hs. voor, en is dus kennelijk door Perk reeds verworpen bij de samenstelling van Hs.V. Dr.VK bevat de eerste drie regels, buiten de krans (Blanke Handen), met de aantekening dat het uit de „Mathilde” is, en van 1879. In NG IX, deel I, blz. 357 vindt men het gehele sonnet, maar met een verkeerd slotrijm. Voorts Dr.K xvi. Zie het facsimile tegenover blz. 85.

DE AFGROND

Hoe kan de Zon het droeve vroolijk maken! —
De hoogte, ruig van rotsen, glanst en lacht.
Daar krast een raaf en duizenden ontwaken,
want duizend echo's houden er de wacht.

Ginds wenkt de top: nog eens met alle macht
beproefd door deze ruigten te geraken — — —.
O God! ik duizel daar, daar gaapt de Nacht,
daar spalkt het IJle de versteende kaken.

Mij huivert. In de diepste diepte ontwaren
mijn spiedende oogen 't grondelooze Niet
waar Nacht en Stilte zich harmonisch paren. —

O Leven, dat in de Eeuwigheid vervliet!
O Liefde en Dood! Mijn oog blijft op u staren
dat wel uw duister, niet uw bodem ziet.

Blad 17 uit het Poëzie-boekje, bovenhelft. Het ingeplakte blad draagt rechts
bovenaan in Perks handschrift een 2.

Vergelijk: Hs.V 44; Hs.K 53; Hs.P 37; Ts 8*; Dr.VK xxxvi; Dr.K lv.

E E N L U W T J E

Nu voelt men warme geuren om zich walmen
en warmte door de koele boomen wuiven.
De snelle vliet schijnt moede voort te schuiven
en in het matte schuiven nog te talmen.

Op de' akker buigen zich de blonde halmen
ontzenuwd en beschutten met hun kuiven
't Viooltje, dat geen vlinder komt bestuiven
en dat de hette tusschen 't graan voelt dwalmen.

De mensch, in 't malsch en mollig gras gezonken
trekt uit de donkre schaduw niets dan zwoelte;
hij hijgt naar koeler adem, droomt van koelte.

Daar doet de bries de abeeleloovers trillen,
De lauwe vliet, en 't gras van weelde rillen . . .
Natuur heeft leven uit de lucht gedronken. —

Blad 17 uit het Poëzie-boekje, onderhelft. — In vers 13 is: *en 't gras* door Perk met inkt gewijzigd in: *de spriet*.

Vergelijk: Hs.V 42; Hs.K 67; Hs.P 49*; Dr.VK XLVII; Dr.K LXIX.

N A C H T

't Is zomernacht. De glinsterende stoeten
van starren wijken rondom peilloos diep.
't Was of de stilte plechtig tot mij riep:
„Bid! op de starren rusten Godes voeten!” . . .

Ik weet, ik weet niet wie de wereld schiep,
of ze is geschapen, of we aanbidden moeten,
wat wij als Leven, Ziel of God begroeten,
of eeuwig waken zal wat eeuwig sliep! —

Daar tjuikt de nachtegaal zijn teeder lied,
tevreden dat hij 't klagend lied mag zingen:
waarom hij zingt, dat weet de zanger niet.

Wat rusten kan voelt zich de rust doordringen.
Ook ik. Ik weet niet wat ik denken moet
Doch voel het: wie tevreden is, is goed. —

Blad 18 van het Poëzie-boekje, achterzijde, bovenhelft. Het ingeplakte blad is rechts boven door Perk genummerd: 3.

Vergelijk: Hs.V 47; Hs.K 83; Hs.P ontbreekt; Ts 3*; Dr.VK LIX; Dr.K LXXXVI.

OP DEN TOP

Lig daar mijn wandelstaf! hier is de top,
en met de blauwe wolkjes, die er krullen
stijgt uit het dal de rust naar boven op
waar meê het wolkloos zwerk zich schijnt te vullen.

De bergen wijken, breed van rug en kop,
en schijnen die in matte mist te hullen;
uit de afgrond klinkt gelach en steengeklop --
of dan die menschen nimmer treuren zullen?!

Daar stampen ossen voor hun zware vracht,
ginds lijmt de bij haar zoete raten dicht
en kraait de haan zijn liedje van victorie!

't Juicht alles in 't bestaan en heeft de plicht
van vroolijk zijn nog nooit zoo blij betracht -- --
het ontevreden stadskind droomt van glorie. —

Jacques Perk.

In de Luxemburgsche Ardennen

Blad 18 van het Poëzie-boekje, achterzijde, onderhelft.

Vergelijk: Hs.V 40; Hs.K 54; Hs.P 53*; Fr 6; Dr.VK xxxvii; Dr.K lvi.

Bovenstaande lezing correspondeert, behoudens naamvalsvormen en interpunctie, geheel met Hs.V 40.

OP DEN TOP

Lig daar mijn wandelstaf! hier is de top.
En met de blauwe wolkjes, die er krullen,
stijgt uit het dal de rust naar boven op
waarmeê het wolk'loos zwerk zich schijnt te vullen.

De bergen wijken breed van rug en kop
en schijnen die in matten mist te hullen:
uit de afgrond klinkt gelach en steengeklop — —
of dan die menschen nimmer rusten zullen?

Daar stampen ossen voor hun zware vracht,
ginds lijmt de bij haar zoete raten dicht
en kraait de haan zijn liedje van victorie!

't Juicht alles in 't bestaan en heeft de plicht
van vroolijk zijn nog nooit zoo blij betracht
Maar 't ontevreden stadskind droomt van glorie!

Blad 81 van het gebonden Hs.K; keerzijde. Rechts boven klein zwart potlood-
cijfer: 51. — In vers 13 is tussen *zoo* en *blij* het woord *goed* doorgestreept. In
vers 14 is: *Maar* met inkt gewijzigd tot: *En*.

Vergelijk: Hs.V 40; Hs.K 54; Hs.P 53*; Fr 5; Dr.VK xxxvii; Dr.K lvi.

KENNIS

De grootste liefde, die den mensch kan nopen
noopt ook der waerelden talloos getal
het hart der zon te zoeken, dat hen zal
vol wreedheid, smachtende om zich heen doen loopen.

Zoo zwerven ook om 't vuur, dat gloeit in 't dal
de wolven van het woud in donkre hoopen,
die smachten daar in bloed den muil te doopen. —
Van zonnevuren wemelt het heelal.

Toen de eeuwge zon na eeuwen werd geboren
als uit een gril van 't eeuwig werkend Iets,
schoot uit haar borst een waereldje naar voren:

der menschen aarde, één klank des eeuwgen lieds.
En haar te kennen werd den mensch beschoren;
is dan volmaaktste kennis meer dan niets?

Blad 81 van het gebonden Hs.K, voorzijde, Achter de titel groot zwart potloodcijfer: 78.

Vergelijk: Hs.V 69; Hs.K 76*; Hs.P ontbreekt; Dr.VK ontbreekt; NG IX, deel 1, blz. 212; Dr.K LXXVIII.

Bij 't zwaaiend flikkerschijnsel der flambouw —
 Wier walming tranen teelt bij 't krinklend stijgen —
 Zie 'k spichtig kegels stijgen, pegels nijgen,
 Wier blijde blankheid werd tot weenend grauw.

Het dropt en dropt van spits tot spits; aanschouw
 Hoe pijnlijk droppen door de droppen zijgen
 En vallend leven geven aan het zwijgen
 En stollen: tot een zuil gevrozen dauw

berg	berg
dberg	dberg
erg	erg
ferg	ferg
gerg	gerg
berg	berg
erg	erg
remd	remd
send	send
temd	temd
bemd	bemd
emd	emd
femd	femd
gemd	gemd
hemd	hemd
kemd	kemd
lend	lend
mend	mend
pend	pend

*Dat starrulooze zwerf, dat de' aem beklemmt
 Die leegte, die zich rondt in 't nederwelen
 Een leuvenmunt onzijdig opgejperd
 Marthilde*

Blad 13 van het Poëzie-boekje keerzijde; bovenaan rechts door Perk genummerd: 6. — In de tekst van Perk, vers 8, een teken, dat: *tot* en *een* omgewisseld moeten worden. — De cursieve druk zijn notities van Kloos, met inkt in de breedte geschreven; deze notities betreffen de eerste terzine van: De holle Berg (zie Ts 19). — Op de voorzijde van dit blad staan notities van Perk, die behoren bij de inleiding van de „Helle- en Hemelvaart”, en voorts de voor Joanna C. Blancke geschreven regels:

*Nu kan ik sterven want ik heb gesmaakt
 dat zalig maakt
 het hoogst genot ik heb mij blind geschouwd
 op 't licht der schoonheid die ons zalig maakt. —
 ik heb mij blind gestaard op 't licht der schoonheid.*

Misschien vormen deze regels, waarvan de voorlaatste geheel geschrapt is, de oudste notitie van *Δεινὴ Θεός*. (Vgl. de brief van Perk aan Joanna C. Blancke van 30 Maart 1881).

Vergelijk: Hs.V 95; Hs.K 36*; Hs.P 68; Dr.VK buiten de cyclus (bovenstaand fragment, met wijzigingen in vers 1, (volgens V en K, en vers 8: *zuil* werd: *stam*); NG IX, deel I, blz. 217; Dr.K XXXVIII.

Δεινὴ Θεός

krans trans glans dans
schans kans lans mans

ambrosiaequae comae divinum vertice odorem spiravere

ἑλικοβλεφαρος γλυκυμειλιχε

weekblauwē	onderscheid
Met <i>blauwe</i> droomende oogen zag de oneindigheid	leidt
Des hemels naar <i>het wazig engelenbeeld</i> den rozenslans	meid
<i>Dat in een gloed van rozen</i>	zeit
Waar <i>de godin</i> zij in daagde. Een breedgewiepte krans	verbeid
Van <i>hemelingen engelen</i> zielen heeft had zich <i>aan haar voet</i> onder haar gereid.	spreidt
En zoete zomerlindengeur <i>verspreidt verbreedt</i> geleidt	breidt
<i>haar</i> Zich door de zang der sferen	vleit
Den zang der zonnen — duiven — in heur trans	gezeid
in donzig dans	
den stervling is ontzeid	

Olli

Met weekblauwe oogen zag de oneindigheid
Des hemels naar den donzen rozenslans
Waar Zij in daagde: een breedgewiepte krans
Van zielen had zich onder haar gereid.

Een geur van zomerlinden begeleidt
Den zang der zonnen — duiven, die heur trans
Doorglōren in eerbied'gen rondedans
Om haar, wier glimlach sferen groept en scheidt.

Schoonheid! o, gij, Wier naam geheiligd zij!
Uw wil geschiede! Kome
dorst naar Uwe heerschappij
Uw hoog gebod
Naast Ú, aanbidde de aard geen andren God

Wie éénmaal U aanschouwd leefde genoég
En zoo de dood hem in dien stond versloeg — —
Want hij genoot het éénige genot. —
Wat nood! hij heeft genoten 't hoogst

Wie u aanschouwde — als ik — leefde genoég
De dood genaakt hem nimmermeer tē vroeg
Want hij
De zalige genoot het hoogst genot.
Hij

Blad 110 van het gebonden Hs.K. Klad van Δεινὴ Θεός, geschreven op vergeeld papier, geplakt op dun karton; de cursief gedrukte tekst is geschrapt. Zie het facsimile. — Het sonnet ontbreekt in Hs.V, Hs.K, Hs.P.

Vergelijk: (Fr 9 onder); Fr 23; Ts 23*; Dr.VK LXXI; Dr.K CVI.

A V O N D Z A N G

Het Zuidewindje zucht in zwarte twijgen
En kust het slapend dons der zangers teeder
De zilvren boomen wiegen heen en weder
En doen hun schaduw met hen mede nijgen
Een zwoele stilte zie ik 't veld ontstijgen
Een koele stilte dauwt op donzen veder:
De zilvren nachtzon sprenkelt droomen neder
En lacht van liefde in eeuwig lachend zwijgen.
Joanna sluimer! Zomernacht doet droomen
En zomerdroomen zijn van manestrallen
En manestrallen zijn als liefdestroomen.
De liefde doen zij uit den hemel dalen
En dalen in het hart dat zij vervromen
Is liefde dwaling, kan men zoeter dwalen? —

Blad 19 uit het Poëzie-boekje, bovengedeelte. Zie facsimile tegenover bladz. 104.
Vergelijk: Hs.V 19; Hs.K 22; Hs.P 23*; Dr.VK xv; Dr.K xxiv.

DE SCHIETBEEK

In 't breede lommer van de lage boomen
Glipt, glipt het beekje langs de holle boorden;
Het streelt de blonde bloemen aan zijn zoomen
En zingt een lied vol murmelende akkoorden —
Toen kost gij lieve uw lust niet meer betoomen
En waadde door de golfjes, die bekoorden:
Zij wijken nu zij bij uw voetjes komen
En kussend fluisteren zij liefdewoorden.
Hoe fronsen zich die gladde rozevoeten
In 't rimpelend kristal . . . Reik mij ze beiden
En laat vorstin me u met een voetkus groeten! — — —
En 'k liet het linnen van heur voeten drinken
Het water, weenend nu het moest verscheiden . . .
En zag heur oog van frissche blijheid blinken.

Blad 19 uit het Poëzie-boekje, middengedeelte. Zie facsimile.

Vergelijk: Hs.V 23; Hs.K 15; Hs.P 20; Ts 13; Dr.VK XI; Dr.K XVII.

De teksten vertonen verschillende varianten in de verzen 3 (*het; zij*), 4 (geheel omgewerkt), 5 (*Toen kost gij; gij kondet*), 7 (*als; nu en: voetjes; enkels*), 9 (*rimplen; fronsen*), 10 (geheel omgewerkt), 11 (*idem*), 12 (*Het linnen laat ik; En 'k liet het linnen*), 13 (geheel omgewerkt). De bundel volgt voornamelijk bovenstaande lezing, met wijziging van het in alle handschriften voorkomende: *En* (vers 6) in: *Maar*. De tweede helft van vers 10 en het gehele vers 11 zijn door Kloos vrij bewerkt: *O, laat mij beiden, Om met een voetkus mijn vorstin te groeten! . . .* Ook de tweede helft van vers 13 is gewijzigd tot: *om het wreed verscheiden*, hoewel Perk het sonnet nog in Augustus 1881 de publicatie waardig had geacht.

Avondzang

Het Zuidewindje sucht in zwarte wijgen
 En kust het slapend drom der zanger teeder
 De zilven bronnen rijgen heen en weder
 En dreef hurs schadu met hars mede rijgen
 Een zwoele stelte gie ik 4 veld ontwijgen
 Een keule stelte daeruit op darsom veder;
 De zilven nachten speekelt dromas veder
 En licht van luffte in eenig luffend rijgen.
 Juans slammel! juans slammel drom drom
 In juans dromen en van juans slammel
 En juans slammel en als luffte drom
 De luffte drom en niet den juans drom
 En drom is het kust drom of drom
 De luffte drom en niet den juans drom

de fcheitbeek

In 4 brede kommen van de lage boomen
 Glijft, glijft het beekje langs de helle boorden;
 Het jaelt de blonde bloemen aan zijn goomen
 En dreef een lied vol mermelende akkonden
 Een kust of lieve nu kust niet meer ketonnen
 En madder drom de zilve die beorden
 En wipt en y by en nietige boomen
 En kuffel fluiten of kuffel drom
 Wie juans drom en de zilve rijgen veder
 En kuffel kristal... kuffel is beider
 En kust waken man met en kuffel drom
 En kust het leen van leen wete drom
 Het wete waken van het wete waken
 En kust en y van kuffel drom

de veld

De veld met = het drom en by haer veld
 Dreef je op juans drom en was en drom
 Juans drom, drom drom en drom en drom
 Drom je met het wete drom by en drom
 En drom op 4 veld je in kuffel drom
 Drom en haer, die wete, mye zilve drom
 Drom dromen kust drom en juans drom
 En drom. En drom, drom drom en drom
 Drom drom! Juans drom en drom
 Het drom drom en drom drom drom
 Drom drom en drom drom drom
 O juans dromen - drom drom
 Drom drom drom drom drom drom
 Drom, drom drom drom drom drom

Fragmenten, sonnet 11, 12 en 13.

OCHTENDBEË

De nacht week in het woud en bij haar vluchten
Heeft ze op struweel en roos een dauwkristal
Geweend, dat glinstert in de zon en zuchten
Luwt ze uit het woud langs berg en beemd en dal.

En daar op t smalle pad in hooger luchten
Ontwaar ik haar, die wuift, mijn ziel mijn al
Doch uit mijn hart rijst op gewiekte zuchten
De klacht: hoe klein, hoe klein is mijn heelal!

Maar neen! Heur lokken zijn van zonnegoud
En 't hemelsblauw is 't blauw der hemelsche oogen
Heur boezem is de berg en 't golvend woud.
O zomer zonneshijn en hemelbogen
Waarin mijn liefde haar gelaat aanschouwt:
Heelal, waarvoor ik biddend lig gebogen. —

Blad 19 uit het Poëzie-boekje; onderste gedeelte. — Het sonnet is klein en slordig geschreven. Zie facsimile. — In de verzen 7, 8 en 13 zijn enkele kleine doorhalingen en verbeteringen, waarvan de oorspronkelijke tekst niet meer te ontcijferen is.

Vergelijk: Hs.V 16; Hs.K 19*; Hs.P 18; Dr.VK XIII; Dr.K XXI.

SANCTISSIMA VIRGO

Ἐπιλόκαμος, δεινὴ Θεὸς, αὐθίγισσα.

't Was bladstil, en een lauwe loomheid lag
En woog op beemd en dorre wêi, die dorstten;
Zwaar zeeg en zonder licht een vale dag
Uit wolken, die gezwollen onweêr torsten. —

Toen is het zwijgend zwerk uit-een-geborsten
En knetterende donders, slag op slag
Verrommelden en gromden. Vol ontzag
Look ik mijne oogen, die niet oogen dorsten.

Een schelle schicht schoot schichtig uit den hoogen
En sloeg mij. Ik bezwijmde . . . ontwaakte en zag
De lucht geschraagd door duizend kleurenbogen.

Daarboven, in een kolk van licht, te pralen
Stond reuzengroot de Jonkvrouw, en een lach
Voelde ik van haar verengeld aanschijsn stralen. —

Blad 3 uit het Poëzie-boekje. Rechts boven door Perk genummerd: 1. — In het Griekse motto zijn de woorden: *δεινὴ Θεὸς* geschrapt.

Vergelijk: Hs.V, Hs.K, Hs.P ontbreekt; Fr 8; Ts 14*; Dr.VK II; Dr.K II.

· I N T R E D E ·

Nunc animis opus, Aenea nunc pectore firmo

Steil rijst de rost, en braam en stekelwisch,
Die hatende aan heur breede flank zich kleefden,
Behoeden daar een poel van duisternis,
Waarrond ze een doornenkrans van weedom weefden.

Gelijk te middernacht een rosse smids'
Zoo zoekt die muil — waar nacht en stilte zweefden
Om uit te wellen — nu het uchtend is,
Den blik, die ijst voor waar nooit zielen leefden.

't Is of die opgespalkte wolvenkaken,
Die zwelgen willen al wat liefst en leeft
Den dood met vunzigkillen adem braken

Zoals men voor een donkre toekomst beeft,
Beef ik; ik wil, wil niet dien nacht genaken — — —
Ik ga . . . en nergens is wat lichtgloed geeft. —

Blad 4 van het Poëzie-boekje. Rechts bovenaan door Perk genummerd: 2. —
In vers 9: *wolvenkaken* is de *n* geschrapd.

Vergelijk: Hs.V 89; Hs.K 34; Hs.P 63; Ts 15*; Dr.VK xxiii; Dr.K xxxvi.

NEDERVAART

Nδξ δλοη

Sola sub nocte

Gelijk wen sluiers zweven om de maan
En 't zwerk de duizend oogen houdt gesloten
En al wat kleur had, die is kwijtgegaan;
En spooknacht uit den hemel is gevloten — — —

Zoo is het daar, waar men geen blik kan slaan
Op iets dat is, en blindheid is gesproten
Uit duisternis; waar men zich voelt bestaan
En niet, en vingers tegen steen laat stooten.

De voet, die volgt, staat hooger dan die treedt
En de onbezielde stilte wijkt ter zijde,
Terwijl ik, of hier wanden zijn, niet weet.

De zool, die zinkt en zuigt, baart, waar ik glijde,
Een doffen smak en angstig, klam van zweet,
Is daar een koude wand, dien 'k tastend mijde. —

Blad 5 van het Poëzie-boekje. Rechts boven genummerd door Perk: 3.

Vergelijk: Hs.V 90; Hs.K 35; Hs.P 64; Ts 16*; Dr.VK xxiv; Dr.K xxxvii.

FAKKELGLANS

Subita trepidus formidine

Hier is het lachend morgenrood een logen
En 't leven èn 't genot! — Langs steenen bochten
Komt uit de verre diepte een licht gevlogen
(Gelijk een glimvlieg) en teelt wangedrochten.

Al wilder wordt de vlam: in gloënde bogen
Golft bloedig licht door 't gapend hol der krochten
En doet hun duister zien aan duizlende oogen,
Die gruwen voor wat dood en stilte wrochtten.

Nu trilt mijn schaduw langs de grauwe wanden,
Nu sijrpt de heesche nacht daar in den hoogen,
Waar 't grimmelt aan des helschen hemels randen
Van wie daar fladdrend kleven aan de togen — — —

Joanna mijne! ik zie uw beeld mij wenken
En moet aan u, geluk en liefde denken! —

Blad 6 van het Poëzie-boekje. Rechts boven door Perk genummerd: 4.
Vergelijk: Hs.V 91; Hs.K 37; Hs.P 65; Ts 17*; Dr.VK xxv; Dr.K xxxix.

DE GROTSTROOM

Res alta terra et caligine mersae

Het breed gewelf, door rossen gloed beschenen
Is ruig van stugge pegels; grauw en goor,
Die weenen, weenen; duizend eeuwen door
En tot het eind van duizend eeuwen weenen.

En 't stolpt zich over warrelrotsen henen
Waar elke traan, die viel, een traan verloor
Om tot albast te worden en ten schoor
Aan nieuwe smart, die kegels wordt en steenen.

En daar, waar zonnestraal nooit in kon dringen,
Waar nooit het oog der toorts een bodem zag
Schijnt kermend zich een reus in boei te wringen.

Wat of dat klotsen toch beduiden mag,
Dat jammeren, dat de echoos ondervingen?
Uit diepte en afgrond stijgt een eindloos: „Ach!” —

Blad 7 van het Poëzie-boekje. Rechts boven door Perk genummerd: 5. Rechts onder gedeeltelijk een stempel van de Nieuwe Gids.

Vergelijk: Hs.V 92; Hs.K 38; Hs.P 66; Ts 18*; Dr.VK xxvi; Dr.K xl.

HET HART DES BERGS

cucurrit per ossa fremor
Ἐμὲ δὲ χλωρόν δέος ἦρει

— „O blauwe hemel!” — Op een woud van rotsen,
Wier top mijn langste schaduw niet genaakt,
Is 't of een sombre reus de grot bewaakt
En wat zich roert, dreigt met granieten knotsen

Geen einde links, geen rechts; het duister braakt
Gore gevaarten; eeuwge tranen trotsen
Alleen de stilte en dood; de harstoorts kraakt
De voet doet kei op kei in de' afgrond klotsen.

De starrenlooze hemel, holle berg:
Een afgrond, die zich rondt in 't nedernijgen.
Een leeuwenmuil, oneindig opgesperd.

Daar grimmen tanden hier en in de vert' — — —
Joanna! — — — Rilling huivert mij door 't merg
En 'k voel me in diepte van de duizling zijgen.

*κλαίον ὀυδεὶ θυμός
ἤθελ' ἔτι ζῶειν καὶ ὄραν φάος ἡελιοιο
ἐπὶ νύξ ὀλοή τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι*

Blad 8 van het Poëzie-boekje. Rechts boven door Perk genummerd: 6. — In vers 10 is: *afgrond* door Perk gewijzigd in: *leegte*; en: *nedernijgen* in: *nederwelven*. In vers 13 is *νόορ huivert*: *gljđt* geschreven en geschrapt. Onder vers 14 is door Perk genoteerd: *een diepe duizling me onderdelven*. — De Griekse citaten onderaan, zijn voor een deel vrijwel onleesbaar.

Vergelijk: Hs.V 94; Hs.K 39; Hs.P 69; Ts 19*; Dr.VK xxvii; Dr.K xli.

HET RIJK DER TRANEN

Fare age, quid venias

Een waterval, gestremd in 't vallen, boomen,
Verstijfd bij 't wortlen in de holle schacht,
En schepselen van duizend nare droomen — — —
't Is alles dood en steen en ijs en nacht.

De geest der hel, die dit heeft voortgebracht,
Doet vloek en klacht door leêge stilte stroomen:
Gij, rijk der tranen, waar de dood slechts lacht,
Baart angst en niet der schoonheid huivrend schromen.

Leen ik mijn ziel aan u en leef uw leven:
Ik ben óntzield: gij hebt mij stug en wreed
Op mij terug en dus tot haat gedreven.

Joanna! U belijde ik hoè ik leed:
Ik haatte, omdat ik liefde niet kon geven
En wilde minnen, daar ik dichter heet! —

Blad 9 van het Poëzie-boekje. Rechts boven door Perk genummerd: 7. — Het motto is doorgestreept en veranderd in: *Horret meminisse.*

Vergelijk: Hs.V 93; Hs.K 40; Hs.P 67; Ts 20*; Dr.VK xxviii; Dr.K xlii.

D A G

Ἐώεν καὶ δοῦν φάος ἡέλιου

En over 't wak van pek, dat schijnt te schragen
Een rondende' afgrond, waar een doodendans
Van fakkelglanzen spookt, voel ik mij dragen
Door waggelend hout. 't Licht dooft. 't Is duister thans.

Nu drijft de kiel waar een albasten trans
Zóó rijst, als zinkt het diep der waterlagen — — —
En uit de verte lokt een maanlichtglans
Een troost van medelij voor wie vertsagen. —

Een kreet van levenslust dringt uit het hart
En duizendwerf, tot in het hart der aarde,
Weêrgalmt zij door het doodenrijk der smart . . .

Dáár is het licht, het leven, liefde en lust
't Is alles of ik 't nooit voorheen ontwaarde:
De traan wordt lach en de onrust zoete rust. —

Blad 10 van het Poëzie-boekje. Boven rechts door Perk genummerd: 8. — In vers 2 is: *Een* met potlood gewijzigd in: *Den*. Vers 13 is door een verplaatsings-teken veranderd in: *'t Is of ik 't alles*.

Vergelijk: Hs.V. 96; Hs.K 41; Hs.P 70; Ts 21*; Dr.VK xxix; Dr.K xl,III.

HEMELVAART

Est deus in nobis.

De ronde ruimte blauwt in zonnegloed
En wijkt ver in de verte en hoog naar boven:
Mijn ziel wiekt als een leeuwriklid naar boven
Tot boven 't licht haar lichter licht ontmoet.

Zij baadt zich in den lauwen aethervloed
En hoort met hosiannaas 't leven loven;
Het floers is wèg van de eeuwigheid geschoven
En goddlijk leven gloeit in mijn gemoed.

De hemel is mijn hart en met den voet
Druk ik loodzwaar den schemel mijner aard';
En, nederblikkend, is mijn glimlach zoet.

Ik zie daar onverstand en zielevoosheid . . .
Genoegen lacht . . . ik lach . . . en met een vaart
Stóot ik de wereld weg in de eindeloosheid. —

Blad 11 van het Poëzie-boekje. Door Perk rechts boven genummerd: 9. — In vers 8 is: *gloeit* een verbetering uit een niet meer leesbaar woord.

Vergelijk: Hs.V ontbreekt; Hs.K ontbreekt; Hs.P 71; Ts 22; Dr.VK LIV; Dr.K LXXXI.

Het sonnet is blijkens het ontbreken in Hs.V en K, maar ook door de inhoud van de oudste lezing, één der laatst geschrevene van de Mathildekrans; het is door Kloos in de „Aanteekeningen” achter Dr.VK gedateerd op Augustus 1880. De tekst is sterk omgewerkt. — De bundel volgt bovenstaande lezing, echter met vers 8 volgens Hs.P:

De Godheid troont . . . diep in mijn trotsch gemoed.

In Dr.K is vers 1: *De ronde ruimte* (P, Fr, Ts) gewijzigd in: *De rondende afgrond*. Tegen deze emendatie, die Kloos ontleend moet hebben aan vers 2 van het sonnet: *Dag*, heeft Vosmaer zich verzet. (Zie briefwisseling Vosmaer-Kloos, blz. 167 en 171).

Met weekblauwe oogen zag de oneindigheid
Des hemels naar den donzen rozenglans,
Waar Zij in daagde: een breedgewiekte krans
Van zielen had zich onder haar gereid.

Een geur van zomerbloesems begeleidt
Den zang der zonnen — duiven —, die heur trans
Doorglóren in eerbied'gen rondedans
Om haar, wier glimlach sferen groept en scheidt. —

„Schoonheid, o, Gij, Wier naam geheiligd zij,
Uw wil geschiede; kóme Uw heerschappij;
Naast U aanbidde de aard' geen andren god!

Wie éénmaal U aanschouwt, leefde genoeg:
Zoo hem de dood in deze stond versloeg . . .
Wat nood? Hij heeft genoten 't hoogst genot!” —

Blad 12 uit het Poëzie-boekje. Rechts boven door Perk genummerd: 10. — In vers 13 is: *deze* met potlood gewijzigd in: *dezen*.

Het sonnet ontbreekt in Hs.V, Hs.K en Hs.P. Vergelijk: (Fr 9 onder); Fr 10; Ts 23*; Dr.VK LXXI; Dr.K CVI.

TIJDSCHRIFTBIJDRAGEN

INLEIDING

TIJDSCHRIFTBIJDRAGEN

INLEIDING

SEDERT het najaar van 1879 heeft Jacques Perk getracht, losse groepjes sonnetten uit zijn Mathilde-cyclus te publiceren in de toenmalige tijdschriften. Van de gevestigde maandbladen kwamen daarvoor het meest in aanmerking: De Gids, en Nederland; van de weekbladen: De Spectator, en De Amsterdammer. Een enigszins modern-gericht periodiek was voorts: De Banier, met Emants en Smit Kleine in de redactie.

Welke reden Perk heeft gehad om de Gids achter te stellen bij Nederland, is moeilijk na te gaan. Het is evenzeer mogelijk, dat hij kritisch stond tegenover het maandschrift, waarin poëtisch een troosteloze inzinking plaats gegrepen had, als dat hij enkel als min of meer erkend dichter zijn medewerking wenste aan te bieden, aldus minder kans lopende geweigerd te worden. Stellig was zijn afkeer niet onoverkomelijk, blijkens zijn inzending van de „Iris” in de zomer van 1881, hoewel toen de situatie toch nog verergerd was, daar de door Perk verafschuwde dichter Honigh kort tevoren als redacteur was opgetreden. Uit het briefje van de heer Van Hall, dat „Iris” op de terugtocht begeleidde, blijkt, dat de Gids voor Perks Mathilde-sonnetten belangstelling en waardering had. Het leven heeft aan Perk, en daardoor Perk aan de Gids niet meer de gelegenheid gegeven, te bewijzen wat deze verklaring waard was.

Zeker heeft Perk geprobeerd, ingevolge advies van Vosmaer, om toegang te krijgen tot De Banier; hij zond echter geen Mathilde-sonnetten, doch een lang gedicht op Joséphine de Groot, en Smit Kleine stuurde hem het werk terug met een beleefd maar weinigzeggend briefje; de zinspeling daarin op de jeugdige leeftijd van de dichter deed Perk het trotse verweer schrijven, waarin hij opsomt wat enkele groten der wereld-geschiedenis op zijn jonge jaren reeds hadden verricht. Hoe de

vijf Mathilde-sonnetten in handschrift van Kloos, thans in het Gemeente-archief te 's-Gravenhage, bij de heer Smit Kleine zijn gekomen, is niet meer na te gaan.

In het weekblad *De Amsterdammer* heeft Perk enige malen iets geplaatst gekregen, maar werk van betekenis is daar niet bij. Zijn Mathilde-sonnetten wenste hij klaarblijkelijk toch openbaar te maken in een blad van hoger en meer-erkende letterkundige betekenis, dan het jonge nog onevenwichtige Amsterdamse orgaan.

Van de maandbladen dus enkel: *Nederland* — en vlak voor zijn dood nog *De Tijdspiegel* met: *Iris* —; van de weekbladen enkel: *De Nederlandsche Spectator*; daarin tezamen vindt men de 23 Mathilde-sonnetten, die bij Perks leven werden gedrukt. Eér de *Spectator* opnam, had Vosmaer ook reeds geweigerd: op 23 September 1879 zond Perk een zestal sonnetten in, dat op 23 December werd geretourneerd. Pas in het nummer van 9 October 1880 verscheen de eerste groep: *De bouwval*; *Duif en Sperwer*; *Nacht*; *Dorpsdans*.

Inmiddels had Perk eveneens aan *Nederland* iets ingezonden; de aflevering van November 1880 bevatte: *Aan de sonnetten*; *Erato*; *Die lach*; *De afgrond*; *De waterval der beek*, benevens een voorlopige aankondiging van de gehele bundel. In de volgende jaargang verschenen nog vier sonnetten, die denkelijk tegelijk en met nog andere werden ingezonden, doch verspreid zijn opgenomen, na waarschijnlijk vrij lang bij de redactie te hebben gelegen. Zo vindt men in Mei 1881: *Zij sluimert*, en *Storm*; in Juni: *Het Lied des winds*; in Augustus: *De voetkus*.

De kennismaking met Joanna C. Blancke, de zuster van Perks aanstaande zwager, had in het voorjaar van 1881 bij Perk gevoelens gewekt, waardoor de vroegere voor Mathilde geheel verdrongen werden. De mooiste reeks Mathilde-verzen: de *Grotsonnetten*, werden in nogmaals herziene vorm gecombineerd met het kortelings geschreven: *Hemelvaart*, met het *vriendschaps-sonnet* voor Kloos dat nu *Sanctissima Virgo* ging heten, en met het door Joanna geïnspireerde: *Δεινὴ Θεός*. Het aldus gevormde tiental is op 4 Augustus 1881 aan Vosmaer gezonden, die het met enkele kleine wijzigingen publiceerde in de *Spectator* van 3 September 1881. (Zie *Briefwisseling Vosmaer-Perk*, brief 25 tot en met 33.)

Het belang van de eigen tijdschriftpublicaties van Perk schuilt natuurlijk in twee feiten: ten eerste kunnen de data der afleveringen een gegeven vormen om van de handschriften enigszins de tijd van ontstaan te bepalen; ten tweede mag men in de tekst der tijdschriftsonnetten de definitieve vorm zien, die Perk aan zijn poëzie heeft kunnen geven en die hij waardig achtte om te verschijnen in druk. De drie sonnetten, die door Kloos werden opgenomen in zijn: *In Memoriam Jacques Perk* (De Nederlandsche Spectator, 19 November 1881) vormen als postume publicatie een afsluiting van de reeks der tijdschriftbijdragen, waarin uiteraard niet werd opgenomen wat geen verband houdt met de Mathilde-krans.

TIJDSCHRIFTBIJDRAGEN

TEKST

SONNETTEN

Denn eben die Beschränkung lässt sich lieben
Wenn sich die Geister gar gewaltig regen.

Göthe.

DE BOUWVAL

'tIs alles nu met duisternis omtogen
en 't starrendak zendt stilte op 't glanzend puin:
de kracht, de trots weleer van rots en kruin.
Het maanlicht glipt door holle vensterbogen.

Geen sprankje mos wordt door een zucht bewogen,
geen leven slaakt geluid in 't kil arduin;
slechts in den onkruidruigen bouwvaltuin
schiet klaterend een springbron naar den hoogen.

En 't lage dal blik op met vreeze en beven
naar 't slot, waar zang en zwaardgekletter klonk
toen willekeur bevel vermocht te geven.

En 't ziet in schemerschijn der nachtzon zweven
het schimmenheir, dat in den dood verzonk,
doch in den doodschen burg der nacht bleef leven.

Gepubliceerd in de Nederlandsche Spectator, 9 October 1880, blz. 331, eerste kolom.

Vergelijk: Hs.V 60; Hs.K 70; Hs.P 44; Dr.VK XLIX; Dr.K LXXII.

De bundel volgt bovenstaande tekst, die trouwens alleen in vers 1 en 4 van de andere lezingen verschilt. Het motto is weggelaten, en vers 3: *de kracht, de trots* (V, K, P, Ts) is gewijzigd in: *de verre trots*.

DUIF EN SPERWER

„Mijn God — zoo sprak de duif — is goed en zacht,
heeft donzen wieken en bemint ons allen;
almachtig heerscht hij over duizendtallen
en, onbegrijpelijk, niets deelt in zijn macht.”

De sperwer sprak: „Mijn God heeft vlucht en kracht
en kan op eens uit hooger luchten vallen,
en die volmaakte laat een juichkreet schallen,
wanneer zijn schoone neb een doffer slacht.”

Zoo keven zij; de een riep: „gij lastert God!”
en de ander: „gij zijt dom en wilt mij krenken;
godloochenaar! gij drijft met God den spot!”

Een uil vol wijsheid zag ik stilte wenken.

Die sprak: „verdraagt elkaâr en weest niet zot . . .
daar wij ons allen God met vleugels denken.” —

Gepubliceerd in de Nederlandsche Spectator, 9 October 1880, blz. 331, eerste kolom.

Vergelijk: Hs.V 56; Hs.K 104; Hs.P ontbreekt; Dr.VK buiten de cyclus; Dr.K buiten de cyclus.

De drie teksten verschillen alleen enigszins in de verzen 1 en 13—14. De bundel volgt bovenstaande lezing, met wijziging van vers 1: *goed en zacht* tot: *innig-zacht* (V, K), en vers 10: *dom en wilt* tot: *dom* — „*Gij wilt*

Kloos heeft vers 4 geheel vernieuwd tot:

En houdt op ieglijk duijfe trouwe wacht.”

De eerste terzine is door toevoeging van aanhalingstekens geworden tot een wisselend twistgesprek; in latere edities is de interpunctie opnieuw gewijzigd. De spatiëring in vers 14 is weggelaten.

NACHT

't Is zomernacht. De glinsterende stoeten
der starren wijken rondom eindloos diep.
't Was of de stilte plechtig tot mij riep:
„Bid! op de starren rusten Godes voeten!”

Ik weet, ik weet niet wie de waereld schiep,
of ze is geschapen, of we aanbidden moeten,
wat wij als leven, ziel of god begroeten,
of eeuwig slapen zal wat eeuwig sliep! —

Daar tjuikt de nachtegaal zijn teeder lied,
tevreden dat hij 't klagend lied mag zingen;
waarom hij zingt, dat weet de zanger niet.

Wat rusten kan voelt zich de rust doordringen.
Ook ik. Ik weet niet wat ik denken moet,
doch voel het: wie tevreden is, is goed. —

Gepubliceerd in de Nederlandsche Spectator, 9 October 1880, blz. 331, eerste kolom.

Vergelijk: Hs.V 47; Hs.K 83; Hs.P ontbreekt; Fr 4; Dr.VK LIX; Dr.K LXXXVI. De vier teksten verschillen, afgezien van de varianten in Hs.V, alleen in vers 2: *peilloos* (V, K, Fr), *eindloos* (Ts) en vers 8: *waken* (V, Fr), *slapen* (K, Ts). — De bundel volgt bovenstaande lezing, met wijziging van *waereld* (vers 5) in: *wereld*.

DORPSDANS

De vedel zingt, waar roos en wingertranken
verliefd omhelzen 't huis des akkermans
en gloeien in den avondpurperglans,
en twintig menschen rijzen bij die klanken.

Het avondmaal heeft uit; van disch en banken
verdween der jonkheid blijgeschaarde krans,
de vlugge voeten reien zich ten dans
en de arm buigt om de leesten heen, de slanken.

Daar tripplen zij en stampen naar de maat,
terwijl de kroezen op den disch rinkinken;
en naar de wangen stijgt het vroolijk bloed.

En de oude, die daar op den dorpel staat
ziet men de vreugd uit lachende oogen blinken,
tevreden dat hij leeft en leven doet.

Amsterdam.

JACQUES PERK

Gepubliceerd in de Nederlandsche Spectator, 9 October 1880, blz. 331, kolom I en II.

Vergelijk: Hs.V 79; Hs.K 81; Hs.P 43; Dr.VK LVII; Dr.K LXXXIV.

De teksten verschillen nauwelijks; de bundel volgt bovenstaande tekst, met wijziging van vers 12: *En de oude* (V, K, P, Ts) in: *Een oude*. — In Dr.K is: *wingertranken* veranderd in: *wingerd-ranken*.

UIT „MATHILDE:
EEN SONNETTENKRANS¹⁾ DOOR JACQUES PERK”

AAN DE SONNETTEN

Klinkt helder op, gebeeldhouwde sonnetten,
Gij, kindren van de rustige gedachte!
De ware vrijheid luistert naar de wetten:
Hij stelt de wet, die uwe wetten achtte: —

Naar eigen hand de vrije taal te zetten
Is eedle kunst, geen grens die deze ontkrachte:
Beperking moet vernuft en vinding wetten;
Tot heerschen is, wie zich beheerscht, bij machte: —

De geest, in enge grenzen ingetogen,
Schijnt krachtig als de popel op te schieten,
En de aard te boren en den blauwen hoogen:

Een zee van liefde in droppen uit te gieten,
Doch één voor één, — ziedaar mijn heerlijk pogen
Sonnetten, klinkt! U dichten was genieten! —

¹⁾ De Luxemburgsche Ardennen hebben voor ruim een jaar den vervaardiger een aantal sonnetten ingegeven, waar van hij er honderd — door een strakken draad tot een krans gesnoerd — eerlang hoopt het licht te doen zien.
Het viertal, dat in den Ned. Spect. van 9 Oct. j.l. verscheen, is uit den zelfden cyclus gekozen.

Gepubliceerd, November 1880, in Nederland (1880, deel III, blz. 292).

Vergelijk: Hs.V 2; Hs.K 1; Hs.P 2*; Dr.VK 1; Dr.K 1.

ERATOO

De purpren avond was in 't West verdwenen
En glanzend zilver droomde op donkere aarde, —
Toen is de blonde Muze mij verschenen:
Mijn ziel werd vuur, toen haar mijn oog ontwaarde;

Geknield strekte ik mijn armen naar haar henen:
'k Omhelsde louter lucht— ik viel aan 't weenen;
Haar blik was eindloos teêr, toen ze op mij staarde, —
'k Gevoelde een kus op 't voorhoofd; ze openbaarde:

„Een hooge liefde zal uw hart doordringen:
Gij zult beminnen, wederzien en scheiden,
Gescheiden zwerven, zwervend liefde zingen, —

En peinzend zult gij 't wederzien verbeiden,
En naar een vrouw gedachte en smachten leiden,
En mijmrend leven van herinneringen.” —

Gepubliceerd, November 1880, in Nederland (1880, deel III, blz. 293).

Vergelijk: Hs.V 5; Hs.K 3; Hs.P 5; Dr.VK IV; Dr.K IV.

De handschriften verschillen nauwelijks: de definitieve tekst is al in de varianten van Hs.V te vinden. Alleen de titel veranderde steeds. De bundel volgt bovenstaande tekst, met wijziging van: *Eratoo* tot: *Erato*, en van het in alle handschriften voorkomende: *wederzien* (vers 10) in: *zalig zijn*. Deze laatste verandering is waarschijnlijk evenzeer gemaakt, om de herhaling van het woord *wederzien* te vermijden (vs. 10 en 12), als om het feit, dat er in de Mathilde slechts éénmaal een herontmoeting plaats vindt.

DIE LACH

Zooals wanneer op eens de zonneshijn
Door 't zwart der breede wolken heen komt breken,
En schittert in de tranen, die er leken
Van blad en bloem, als vloeiend kristallijn,

Zoo dat het weenen lachen schijnt te zijn:
Zoo is, wat mij ontstemt, op eens geweken,
Mathilde! ontsluit uw mond zich om te spreken,
En doolt een glimlach om uw lippen, fijn: —

Doch van den lach is glimlach dageraad,
En klinkt uw lach, hoe drinken hem mijn ooren!
De vreugde vaart door pols en vezel rond. —

En met geloken oog zie 'k uw gelaat
Zoo zonnig; 'k meen uw zilvren lach te hooren,
Wanneer ik roerloos wacht op de' uchtendstond. —

Gepubliceerd, November 1880, in Nederland (1880, deel III, blz. 294).

Vergelijk: Hs.V 22; Hs.K 12; Hs.P 13; Dr.VK IX; Dr.K XIII.

Handschrift V is gelijk aan K; en Hs.P gelijk aan deze tijdschriftbijdrage. De verschillen tusschen K en P blijven beperkt tot vers 4: *bloem en blad* (V, K), *blad en bloem* (P, Ts) en vers 8: *zwerft* (V, K), *doolt* (P, Ts). — De bundel volgt bovenstaande tekst. Voor de laatste regel zie de Briefwisseling Vosmaer-Perk, brief 9.

DE AFGROND

Hoe kan de zon het droeve vroolijk maken!
De hoogte, ruig van rotsen, glanst en lacht: —
Daar krast een raaf, en duizenden ontwaken,
Want duizend echoos houden er de wacht: —

Hier wenkt de top! nog eens met alle macht
Beproefd door deze ruigten te geraken
O God! ik duizel: daar, daar gaapt de nacht,
Daar spalkt het ijle de versteende kaken.

Mij huivert! In de diepste diepte ontwaren
Mijn spiedende oogen 't grondelooze Niet
Waar Nacht en Stilte in kille omarming paren.

O Leven, dat in de eeuwigheid vervliet,
O, Liefde en Dood! mijn oog blijft op u staren,
Dat wel uw duister, niet uw bodem ziet! —

Gepubliceerd November 1880, in Nederland (1880, deel III, blz. 295).

Vergelijk: Hs.V 44; Hs.K 53; Hs.P 37; Fr 2; Dr.VK xxxvi; Dr.K lv.
Vergeleken met Hs.K toont Hs.V var. nog verschillen in vers 5; Hs.P in de verzen 5, 6, 11 en 14; Fr. 2 in vers 5, en bovenstaande tekst in vers 11.— De bundel volgt deze lezing, met verandering van vers 5: *Hier* in: *Nu* (volgens P); en vers 6: *deze ruigten* (V, K) in: *'t net van doornen*.

DE WATERVAL DER BEEK

Uit stronk en struik en warrelklomp van steenen,
Stort de kristallen vliet zich bruisend neêr
En wordt tot sneeuw en schuim en murmelt henen
En kust de lisch, die wiegelt heen en wêer:

De blauwe beek, door de uchtendzon beschenen,
Lacht tegen 't spelend koeltje te elken keer,
Als het de logge rots van spijt doet weenen:
Geen maagd lacht om een linkschen minnaar meer: —

Maar wat doet Morgenhemel! mij gelooven,
Dat achter 't vallende kristal zich baadt
Een maagd, wier blankheid blankheid gaat te boven?

Wat, dat ze op mij de vonkenblikken slaat,
En heen den watersluier heeft geschoven
En lacht en lonkt, dat me alle rust vergaat? —

Gepubliceerd, November 1880, in Nederland (1880, deel III, blz. 296).
Vergelijk: Hs.V 78; Hs.K 43*; Hs.P 57; Dr.VK xxxi; Dr.K xlv.

SONNETTEN¹⁾ DOOR JACQUES PERK

ZIJ SLUIMERT

Zij rust in 't malsche mos en houdt gebogen
Dien arm, dien mos en lokken beiden streelen;
Een spreij van groene schaduw, zacht bewogen,
Daalt uit de zilverloovers der abeelen;

Zij ademt zuchten en zij lacht, als togen
Er droomen door heur ziel, die vroolijk spelen
In 't vroolijk hart. Straks opent zij heure oogen,
Straks zal de hemel nieuwe heemlen telen:

Slaap zacht! Ik zie den donkren nacht genaken
Dat gij uw oog voor eeuwig houdt geloken; —
Dan sluimert gij, maar kunt niet meer ontwaken: —

Dan zal de zode, die gij dekt, ú dekken,
Dan zal geen zonnestraal uw lippen strooken,
Geen lied van 't woud u uit dien sluimer wekken . . .

¹⁾ Deze sonnetten zijn, evenals die, welke in de November-aflevering van den vorigen jaargang eene plaats vonden, genomen uit den sonnettenkrans „Mathilde”.

Gepubliceerd, Mei 1881, in Nederland (1881, deel II, blz. 127).

Vergelijk: Hs.V 13; Hs.K 21; Hs.P 17; Dr.VK XIV; Dr.K XXIII.

De handschriften vertonen, behalve de vele varianten in Hs.V, geen grote verschillen; tussen Hs.K (= V var) en Hs.P (= Ts) is alleen een wijziging in de verzen 9 en 10. — De bundel volgt bovenstaande tekst, maar het begin van vers 7: *In 't vroolijk hart* (V, var., K, P, Ts) werd door Kloos gewijzigd tot: *O, zoete hoop!* — In latere drukken is: *beiden* (vers 2) in: *beide* veranderd.

STORM

De storm loeit door den hollen bouwval; gierend
Beukt hij en brokt met vuisten reuzesterk . . .
En golft door 't riet in 't water, dat hij tierend
Opzwalpt en neêrklotst met zijn stalen vlerk;

Dan, woester woede nog de toomen vierend,
Schiet hij de zwarte wolken in van 't zwerk
En wringt ze saâm, ze met zich medeslierend
Langs 't aangezicht der maan, waar 't vale merk

Der angst op ijst. En zoo die stormomnachte
In het omrotste meir blik, ziet ze 't hoofd,
(Dat deint) van wie de dood lokte uit het leven; —

Zoo stormt het door mijn borst, waar de gedachte
In spookt en aan de liefde 't leven rooft,
Die ik gestorven in mijn ziel voel zweven. —

Gepubliceerd, Mei 1881, in Nederland (1881, deel II, blz. 128).

Vergelijk: Hs.V 54; Hs.K 77; Hs.P 72; Dr.VK I,II; Dr.K LXXIX

De vier teksten vormen duidelijk twee groepen: V en K verschillen onderling nauwelijks, P en Ts alleen enigszins in de verzen 9, 11 en 12. Maar tussen K en P valt een wijziging van het tweede kwatrijn en een ingrijpende omwerking van de beide terzinen. Terwijl de bundel de kwatrijnen volgt in bovenstaande lezing, werkte Kloos de terzinen opnieuw om tot:

— *En, wen die storm omnachte*

Bleek in 't omrotste meir blik, deint haar 't hoofd

Strak aan, dat stille Dood wenkte uit het leven . . .

Zoo stormt het door mijn borst, waar de gedachte

Spokend met steenen blik de liefde dooft,

Die ik gestorven in mijn ziel voel zweven.

WOUDZANG
DOOR JACQUES PERK

Door 't woud der pijnen zucht en kreunt de wind,
En machtig wuiven de gepluimde toppen
En strooien rond de zware schilferknoppen,
Die stuiven over 't knerpend naaldengrint.

En uit het hemelgroen dier ruige koppen,
Die schudden: ja, en neen, verward, ontzind . . .
Daalt daar een lied op 't bevend menschenkind,
Dat van een grootsch ontzag de borst voelt kloppen:

„De duizend, die zichzelf nooit wezen konden,
Bezitten saâm één waarheid, die hen bindt;
Hun is 't geloof, dat spreekt uit duizend monden;

Maar wie, wat menschlijk waar is, zelf ontgint,
Voelt zich aan zich door zich alleen verbonden,
En weet, dat hij voor zich slechts waarheid vindt.” —

Gepubliceerd, Juni 1881, in Nederland (1881, deel II, blz. 284).

Vergelijk: Hs.V 97; Hs.K 78; Hs.P ontbreekt; Dr.VK LIII; Dr.K LXXX.

De eerste zes regels van dit sonnet, en in Hs.V nog vers 10, tonen verschillende varianten. — De bundel volgt bovenstaande lezing, echter met de titel volgens V en K; in vers 1 verwisseling van de woorden: *zucht en kreunt*, en tenslotte vers 6 volgens Hs.V en K: *van woede ontzind*.

DE VOETKUS
DOOR JACQUES PERK

In 't breede lommer van de lage boomen
Glipt, glipt het beekje langs de holle boorden;
Zij streelt de blonde bloemen aan haar zoomen
En zingt een lied vol murmelende akkoorden: —

Toen kost gij, lieve! uw lust niet meer betoomen,
En waadde door de golfjes, die bekoorden;
Zij wijken, nu ze bij uwe enkels komen,
En kussend fluisteren zij liefdewoorden: —

Hoe fronsen zich die gladde rozevoeten
In 't rimpelend kristal . . . Reik mij ze beiden,
Laat mij, vorstin, u met een voetkus groeten! —

En 'k liet het linnen van heur voeten drinken
Het water, weenend nu het moest verscheiden
En zag haar oog van frissche blijheid blinken!

Juli 1879. Vallée de la Bronze.

Gepubliceerd, Augustus 1881, in *Nederland* (1881, deel II, blz. 526).
Vergelijk: Hs.V 23; Hs.K 15; Hs.P 20; Fr 12*; Dr.VK XI; Dr.K XVII.

EENE HELLE- EN HEMELVAART:
Sonnettenkrans door JACQUES PERK.

Eens heb ik de grotten van Han en Rocfört bezocht.

Toen die ondergrondsche wereld mij aangreep en mijne gewaarwordingen naar uiting streefden, rijpte de gedachte gindschen nacht te bezigen ter verzinnelijking van een leven, waarin de schoonheid zich nooit openbaart. Toenmaals ontstond de grootste helft van dezen krans.

Het eerste sonnet is eenigermate een Pro-oimion.

De Jonkvrouw, de machtige Schoonheid verschijnt even: *δευή Θεός*. Hierdoor weet de lezer wie beöogd wordt, wanneer in volgende sonnetten de naam Joanna wordt genoemd.

Deze naam is gekozen en omdat er voor den dichter blijde gedachten aan zijn verknocht en omdat hij zoet klinkt. Hij roept zoowel de zuster van Dido in het geheugen, als de Joanna, welke de Beatrix van Dante in zijn „Vita Nuova” ter gezellin strekte. Ook de beteekenis van dien naam had op de keus invloed. Bovenal echter de zilveren klank. Wanneer men zich er niet tegen verzet, moet men, om dien naam te noemen, de lippen eerst spitsen tot een kus en voorts tot een glimlach plooiën, alsof een onverhoopt geluk te beurt viel. Nog zweemt Joanna naar Hosianna, welk woord iets plechtigs bezit.

Zoo door klank, beteekenis als daaraan verbonden heugenis, dunkt mij dat deze naam — die daarbij geheel Europa door, hetzij Giovanna of Jwana gespeeld, eender wordt gesproken — in het akkoord van een sonnet niet wanklinkt”.

Inleiding tot de Helle- en Hemelvaart, gepubliceerd in De Nederlandsche Spectator van 3 September 1881 (blz. 314, 1e kolom).

SANCTISSIMA VIRGO

Ἐὐπλοκαμος, ἀνδήεσσα.

't Was bladstil, en een lauwe loomheid lag
En woog op beemd en dorre wei, die dorstten;
Zwaar zeeg en zonder licht een vale dag
Uit wolken, die gezwollen onweêr torsten.

Toen is het zwijgend zwerk uit-een-geborsten
En knetterende donders, slag op slag,
Verrommelden en gromden. Vol ontzag
Look ik mijne oogen, die niet oogen dorsten.

Een schelle schicht schoot schichtig uit den hoogen
En sloeg mij. Ik bezwijmde ontwaakte en zag
De lucht geschraagd door duizend kleurenbogen.

Daarboven, in een kolk van licht te pralen,
Stond reuzengroot de Jonkvrouw, en een lach
Voelde ik van haar verengeld aanschijn stralen.

Gepubliceerd, 3 September 1881, in *De Nederlandsche Spectator* (blz. 314, 1e en 2e kolom).

Vergelijk: Hs.V, Hs.K, Hs.P ontbreekt; Fr 8; Fr 14; Dr.VK II; Dr.K II.
De bundel volgt geheel bovenstaande tekst; alleen is het motto weggelaten. —
Uit het feit, dat dit sonnet in alle drie handschriften ontbreekt, blijkt dat het
nimmer deel heeft uitgemaakt van de Mathildekrans. De tekst in Fr 8, waarvan
facsimile is opgenomen, doet geheel als oudste concept aan. Perk heeft dit vers
dus terwille van zijn Joanna-cyclus ontleend aan de groep vriendschaps-son-
netten van Willem Kloos, op dezelfde wijze als hij de eigenlijke grotsonnetten
ontleend heeft aan de Mathildekrans.

INTREDE

Nunc animis opus, Aenea nunc pectore firmo.

Steil rijst de rots, en braam en stekelwisch,
Die hatende aan heur breede flank zich kleefden,
Behoeden daar een poel van duisternis,
Waar om ze een doornenkrans van weedom weefden.

Gelijk te middernacht een rosse smids',
Zoo zoekt die muil — waar nacht en stilte zweefden
Om uit te wellen — nu het uchtend is,
Den blik, die ijst voor waar nooit zielen leefden.

't Is of die opgespalkte wolvekaken,
Die zwelgen willen al wat lieft en leeft,
Den dood met vunzigkillen adem braken.

Zooals men voor een donkre toekomst beeft,
Beef ik: ik wil, wil niet dien nacht genaken
Ik ga . . . en nergens is wat lichtgloed geeft.

Gepubliceerd, 3 September 1881, in de Nederlandsche Spectator (blz. 314, 2e kolom).

Vergelijk: Hs.V 89; Hs.K 34; Hs.P 63; Fr 15; Dr.VK xxiii; Dr.K xxxvi.

De handschriften bezitten, vooral in het eerste kwatrijn, vele varianten. — De bundel volgt geheel bovenstaande tekst, met weglating van het motto, en met wijziging van de interpunctie in vers 7, waar de gedachtestreep middenin is verdwenen en aan het einde is geplaatst. Hierdoor werd het ritme sterker, maar tegelijk is de tweede helft van vers 7 een bepaling geworden bij: *uitwellen*, terwijl Perk volgens alle handschriften een bepaling bij: *zoekt* (var. *treft*) bedoelde.

NEDERVAART

Νύξ ὄλοη

Sola sub nocte.

Gelijk wen sluiers zweven om de maan
En 't zwerk de duizend oogen houdt gesloten,
En al wat kleur had die is kwijtgegaan;
Een spooknacht uit den hemel is gevloten

Zoo is het daar, waar men geen blik kan slaan
Op iets dat is, en blindheid is gesproten
Uit duisternis, waar men zich voelt bestaan
En niet, en vingers tegen steen laat stooten.

De voet, die volgt, staat hooger dan die treedt
En de onbezielde stilte wijkt ter zijde,
Terwijl ik, of hier wanden zijn, niet weet.

De zool, die zinkt en zuigt, baart, waar ik glijde,
Een doffen smak en angstig, klam van zweet,
Is daar een koude wand, dien 'k tastend mijde.

Gepubliceerd, 3 September 1881, in De Nederlandsche Spectator (blz. 314, 2e kolom).

Vergelijk: Hs.V 90; Hs.K 35; Hs.P 64; Fr 16; Dr.VK xxiv; Dr.K xxxvii.

Met uitzondering van vers 9 en 10, die nimmer gewijzigd zijn, bezitten alle verzen in de verschillende handschriften één of meer varianten. — De bundel volgt bovenstaande lezing, met weglating van de motto's en met wijziging van vers 1: *om* in: *voor* (volgens V en K); van vers 5: *daar* (alle handschriften) in: *bier* en van vers 7: *duisternis* in: *zwarten nacht* (volgens V, K, P).

FAKKELGLANS

Subita trepidus formidine.

Hier is het lachend morgenrood een logen
En 't leven en 't genot! — Langs steenen bochten
Komt uit de verre diepte een licht gevlogen
(Gelijk een glimvlieg) en teelt wangedrochten.

Al wilder wordt de vlam: in gloënde bogen
Golft bloedig licht door 't gapend hol der krochten
En doet hun duister zien aan duizlende oogen,
Die gruwen voor wat dood en stilte wrochtten.

Nu trilt mijn schaduw langs de grauwe wanden,
Nu sjirpt de heesche nacht daar in den hoogten,
Waar 't grimmelt aan des helschen hemels randen
Van wie daar fladdrend kleven aan de togen . . .

Joanna mijne! ik zie uw beeld mij wenken
En moet aan u, geluk en liefde denken!

Gepubliceerd, 3 September 1881, in *De Nederlandsche Spectator* (blz. 314, 2e kolom, en blz. 315, 1e kolom).

Vergelijk: Hs.V 91; Hs.K 37; Hs.P 65; Fr 17; Dr.VK xxv; Dr.K xxxix.

Met uitzondering van de verzen 3, 4 en 7 toont iedere regel één of meer varianten. De bundel volgt bovenstaande lezing, met weglating van het motto, en met vers 13 volgens Hs.P:

O, God! Mathilde . . . ik zie uw beeld mij wenken.

DE GROTSTROOM

Res alta terra et caligine mersae.

Het breed gewelf, door rossen gloed beschenen
Is ruig van stugge pegels, grauw en goor,
Die weenen, weenen, duizend eeuwen door
En tot het eind van duizend eeuwen weenen.

En 't kromt zich over warrelrotsen henen
Waar elke traan, die viel, een traan verloor
Om tot albast te worden en ten schoor
Aan nieuwe smart, die kegels wordt en steenen.

En daar, waar zonnestraal nooit in kon dringen,
Waar nooit het oog der toorts een bodem zag,
Schijnt kermend zich een reus in boei te wringen.

Wat of dat klotsen toch beduiden mag,
Dat jammeren, dat de echoos ondervingen?
Uit diepte en afgrond stijgt een eindloos: „ach!”

Gepubliceerd, 3 September 1881, in *De Nederlandsche Spectator* (blz. 315, 1e kolom).

Vergelijk: Hs.V 92; Hs.K 33; Hs.P 66; Fr 18; Dr.VK xxvi; Dr.K xl.

De handschriften tonen vrij weinig varianten; het gehele tweede kwatrijn is steeds zonder wijziging gebleven, totdat Vosmaer zich verzette tegen vers 5: *stolpt* (vgl. Briefwisseling Vosmaer-Perk, brief 31 en 32, en Vosmaer-Kloos, blz. 173). De bundel volgt bovenstaande lezing geheel; het motto is weggelaten.

DE HOLLE BERG

Ἐμὲ δὲ χλωρόν δέος ἦρει.

— „Joanna!” — Op een dennenwoud van rotsen,
Wier top mijn langste schaduw niet genaakt,
Is 't of een sombre reus zijn hel bewaakt
En, wat zich roert, dreigt met granieten knotsen.

Geen einde links, geen rechts; het duister braakt
Góre gevaarten; eeuw'ge tranen trotsen
Alleen de stilte en dood; de harstoorts kraakt;
De voet doet kei op kei in de' afgrond klotsen.

De starrenlooze hemel, holle berg:
Een leegte, die zich rondt in 't néderwelven:
Een leeuwenmuil, oneindig opgesperd.

Daar grimmen tanden hier en in de vert'
Joanna! Koude huivert mij door 't merg
En 'k voel een duiz'ling mij een afgrond delven.

Gepubliceerd, 3 September 1881, in De Nederlandsche Spectator (blz. 315, 1e kolom).

Vergelijk: Hs.V 94; Hs.K 39; Hs.P 69; Fr 19; Dr.VK xxvii; Dr.K xli.

De handschriften tonen talloze varianten; de bundel volgde aanvankelijk de bovenstaande lezing, met vrije wijziging van vers 1: „O, zonlicht!” —; vers 9: *Die*; vers 10: *Die leegte*; vers 13: *Mathilde!* (volgens V, K en P) en vers 14: *En 'k voel een diepe duizling me onderdelven* . . . (volgens Fr 19, var. en volgens Perks oorspronkelijke inzending; Vosmaer verwierp het woord: *onderdelven*. Vgl. Briefwisseling Vosmaer-Perk, brief 31, en Vosmaer-Kloos, blz. 166-168). — Dr. K echter volgt in de verzen 9 en 13 eigen emendaties van Kloos:

(9) *Dat starrenlooze zwerk dat de' âem beklemt,*

(13) *Mathilde! Koude schuift door 't bloed, dat stremt*

Vgl. de notities van Kloos bij Fr 9, en Briefwisseling Vosmaer-Kloos, blz. 168 en 171.

HET RIJK DER TRANEN

Horret meminiss

Een waterval, gestremd in 't vallen, boomen,
Verstijfd bij 't wortlen in de holle schacht,
En schepselen van duizend nare droomen . . .
't Is alles dood en steen en ijs en nacht.

De geest der hel, die dit heeft voortgebracht,
Doet vloek en klacht door leêge stilte stroomen:
Gij, rijk der tranen, waar de dood slechts lacht,
Baart angst en niet der schoonheid huiv'rend schromen

Leen ik mijn ziel aan u en leef uw leven:
Ik ben ontziend; gij hebt mij stug en wreed
Op mij terug en dus tot haat gedreven.

Joanna! U belijde ik hóe ik leed:
Ik haatte, omdat ik liefde niet kon geven
En wilde minnen, daar ik dichter heet!

Gepubliceerd, 3 September 1881, in *De Nederlandsche Spectator* (blz. 315, 1e kolom).

Vergelijk: Hs.V 93; Hs.K 40; Hs.P 67; Fr 20; Dr.VK xxviii; Dr.K xlii.

De handschriften tonen verschillende varianten in de verzen 3, 6, 8, 11 en 12. — Dr.VK volgt geheel bovenstaande lezing, met wijziging van vers 12: *Joanna!* in: *Matbilde!*, ondanks het hiaat. (Vgl. Briefwisseling Vosmaer-Kloos, blz. 166 en 168); In Dr.K is in dit vers de tekst van de handschriften V, K en P gevolgd:

Matbilde! U kan ik zeggen, wat ik leed.

D A G

Ζώειν καὶ ὄρᾶν φάος ἡελίοιο.

En over 't wak van pek, dat schijnt te schragen
Het hol gewelf, waar langs een doodendans
Van fakkelglansen spookt, voel ik mij dragen
Door waggelend hout. 't Licht dooft. 't Is duister thans.

Nu drijft de kiel waar een albasten trans
Zóo rijst, als zinkt het diep der waterlagen . . .
En uit de verte lokt een maanlichtglans,
Een troost van medelij voor wie vertsagen.

Een kreet van levenslust dringt uit het hart
En duizendwerf, tot in het hart der aarde,
Weêrgalmt hij door het doodenrijk der smart . . .

Dáar is het licht, het leven, liefde en lust.
't Is of ik 't alles nooit voorheen ontwaarde:
De traan wordt lach en de onrust zoete rust.

Gepubliceerd, 3 September 1881, in De Nederlandsche Spectator (blz. 315, 2e kolom).

Vergelijk: Hs.V 96; Hs.K 41; Hs.P 70; Fr 21; Dr.VK xxix; Dr.K xliiii.

De handschriften bezitten verschillende varianten; de tweede terzine is in Hs.P en Fr geheel anders geworden. In vers 2 zijn de woorden: *Het hol gewelf* een wijziging uit: *een rondende' afgrond*, tegen welke uitdrukking Vosmaer bezwaar had. (Vgl. Briefwisseling Vosmaer-Perk, brief 31, 32 en 33; andere varianten in deze brieven zijn: *het hol verwulfsel* en *het diep gewelf*). — De bundel volgt geheel de bovenstaande tekst, zonder het motto.

HEMELVAART

Est deus in nobis.

De ronde ruimte blauwt in zonnegloed
En wijkt ver in de verte en hoog naar boven:
Mijn ziel wiekt als een leeuwriekied naar boven
Tot bóven 't licht zij lichter licht ontmoet.

Zij baadt zich in den lauwen aethervloed
En hoort met hosiannaas 't leven loven;
Het floers is wèg van de eeuwigheid geschoven
En godd'lijk leven gloeit in mijn gemoed.

De hemel is mijn hart en met den voet
Druk ik loodzwaar den schemel mijner aard',
En nederblikkend, is mijn glimlach zoet.

Ik zie daar onverstand en zielevoosheid . . . ,
Genoegen lacht . . . ik lach . . . en met een vaart
Stóot ik de wereld weg in de eindeloosheid.

Gepubliceerd, 3 September 1881, in *De Nederlandsche Spectator* (blz. 315, 2e kolom).

Vergelijk: Hs.V ontbreekt; Hs.K ontbreekt; Hs.P 71; Fr 22*; Dr.VK LIV; Dr.K LXXXI.

De lezing van vers 4 in bovenstaande tekst is ontstaan na een opmerking van Vosmaer; zie Briefwisseling Vosmaer-Perk, brief 31.

Met weekblauwe oogen zag de oneindigheid
Des hemels naar den donzen rozenglans,
Waar Zij in daagde: een breedgewiekte krans
Van zielen had zich ónder haar gereid.

Een geur van zomerbloesems begeleidt
Den zang der zonnen — duiven — die heur trans
Doorglóren in eerbied'gen rondedans
Om haar, wier glimlach sferen groept en scheidt.

„Schoonheid, o, Gij, Wier naam geheiligd zij,
Uw wil geschiede; kóme Uw heerschappij;
Naast U aanbidde de aard' geen andren god!

Wie éénmaal U aanschouwt, leefde genoeg:
Zoo hem de dood in deze stond' versloeg
Wat nood? Hij heeft genoten 't hoogst genot!" —

Gepubliceerd, 3 September 1881, in *De Nederlandsche Spectator* (blz. 315, 2e kolom).

Vergelijk: Hs.V ontbreekt; Hs.K ontbreekt; Hs.P ontbreekt; (Fr 9 onder); Fr 10; Fr 23; Dr.VK I,XXI; Dr.K CVI.

In de drie volledige teksten heeft dit sonnet maar weinig varianten. — Het sonnet is stellig geen Mathilde-vers; met grote waarschijnlijkheid is het geïnspireerd door Joanna C. Blancke; wellicht moet men in de versregels op de keerzijde van Fr 9 de oudste notitie zien. — De bundel volgt bovenstaande tekst; in latere edities is het motto weggelaten.

OCHTENDBEDE

De Nacht week in het woud; en bij haar vluchten,
Heeft ze op struweel en bloem een dauwkristal
Geweend, dat glinstert in de zon; en zuchten
Luwt ze uit het woud langs berg en beemd en dal.

En daar op 't smalle pad in hooger luchten,
Ontwaar ik haar, die wuift, mijn ziel, mijn al:
Doch uit mijn hart rijst naar die hooger luchten
De klacht: „hoe klein, hoe klein is mijn heeal!”

Maar neen! haar lokken zijn van zonnegoud,
En 's hemels blauw is 't blauw dier droomende oogen,
Haar boezem is de berg en 't golvend woud;

O, zomer, zonneschijn en hemelbogen,
Waarin haar aangezicht mijn liefde aanschouwt,
Heeal, waarvoor ik biddend lig gebogen!

Gepubliceerd in De Nederlandsche Spectator van 19 November 1881, in Kloos' In Memoriam Jacques Perk.

Vergelijk: Hs.V 16; Hs.K 19*; Hs.P 18; Fr 13; Dr.VK XIII, Dr.K XXI.

Bovenstaande lezing moet gepubliceerd zijn naar Hs.K; in vers 10 is: 's *bemels blauw* echter een vrije variant van: 't *bemelsblauw* (V, K, P, Fr).

DE STROOMVAL

Gelijk wanneer men de armen strekt, en schrijdt,
En ziet, maar zonder zien, en denkt aan spoken,
(Die zijn, waar niets is en wier schaduw glijdt
In 't Niet, als iets, wat licht geeft, wordt ontstoken):

Zoo is het nacht. Een schal klinkt wijd en zijd,
Daar waar des daags men ziet den stroomval koken,
Een dof gegrom van bruisend rotsenstrooken
Dreunt, met het klaatren als in worstelstrijd.

En 't is of 't spattend schuim, den nacht besproeiend,
Met bleeken glimp het zwoele duister splijt
Daar knalt de donder, 't donderen ten spijt

Des stroomvals, over kolk en afgrond loeiend —
En bij de schelle schicht, die 't zwerk doorsnijdt,
Prijkt daar de waterval in zilver gloeiend. —

Gepubliceerd in de Nederlandsche Spectator van 19 November 1881, in Kloos'
In memoriam Jacques Perk.

Vergelijk: Hs.V 82; Hs.K 80*; Hs.P ontbreekt; Dr. VK LVI; Dr.K LXXXIII.

HET GRAFKRUIS

Haar viel de rots op 't hart, toen in zijn woede
De Geest des afgronds haar ten offer koos,
En nedersmakte 't blok, meedoogenloos,
Op wie zich zingend naar haar kindren spoedde.

Nu bloeit aan 't murwe groevekruis de roos
Terzelfder stede, waar haar wonde bloedde,
En onder 't berkenloof klinkt blij te moede
Het lied des levens op het kruis des doods.

Een vogel zingt er van Geloof en Hopen,
En jubelt in de loverschauw zijn zang
En 't hart der rozeknop gaat luistrend open.

En 't wordt den zwerver in den boezem bang;
Hij voelt de tranen langs de wangen loopen,
En plukt een roos, en gaat met zachten gang.

Gepubliceerd in de Nederlandsche Spectator van 19 November 1881, in Kloos'
In memoriam Jacques Perk.

Vergelijk: Hs.V 65; Hs.K 66*; Hs.P 42; Dr.VK XLVI; Dr.K LXVIII.
Bovenstaande lezing wijkt alleen van de handschriften af, doordat in vers 4
en vers 6: *beur* gewijzigd is in: *haar*.

REGISTER

Terwille van een gemakkelijke vergelijking zijn in de navolgende tabel de sonnetten opgenomen in de volgorde en met de titels van de meest verspreide uitgave, Dr.K.

TITEL	Hs.V	Hs.K	Hs.P	Fr.	Ts.	Dr.VK.	NG.IX	Dr.K
Aan de Sonnetten	2	1	2	—	5	I	—	I
Sanctissima Virgo	—	—	—	8+14	14	II	—	II
Aan Mathilde	3	2	3	—	—	III	—	III
Erato	5	3	5	—	6	IV	—	IV
Eerste aanblik	6	4	6	—	—	V	—	V
Gebenedijde stonde	28	5	22	—	—	—	344	VI
Liefde	7	6	9	—	—	—	350	VII
Ik min uw minnaar	17	7	—	—	—	—	351	VIII
Besluit	10	8	10	—	—	—	355	IX
Bekentenis	11	9	11	—	—	VI	—	X
Smeekbede	12	10	12	—	—	VII	—	XI
Zij komt	21	11	19	—	—	VIII	—	XII
Die lach	22	12	13	—	7	IX	—	XIII
Morgenrit	20	13	24	—	—	X	—	XIV
Harmonie	15	14	21	—	—	—	354	XV
Een handkus	—	—	—	I	—	c)	357	XVI
De schietbeek	23	15	20	12	13	XI	—	XVII
Madonna	14	16	15	—	—	XII	—	XVIII
Aanzoek	26	17	14	—	—	—	353	XIX
Belijdenis	25	18	25	—	—	XVI	—	XX
Ochtendbede	16	19	18	13	24	XIII	—	XXI
Onthulling	18	20	16	—	—	—	356	XXII
Zij sluimert	13	21	17	—	10	XIV	—	XXIII
Avondzang	19	22	23	11	—	XV	—	XXIV
De bergstroom	27	23	27	—	—	XVII	—	XXV
O, Noodlot!	29	24	—	—	—	—	352	XXVI
Voorgevoel	9	25	8	—	—	a)	209	XXVII
Scheiding	33	26	29	—	—	XVIII	—	XXVIII
Dorre bloemen	37	27	35	—	—	XIX	—	XXIX
De maan verrijst	38	28	39	—	—	XX	—	XXX
Ommeekeer	8	29	7	—	—	—	215	XXXI
Mijmering	30	30	30	—	—	XXI	—	XXXII
Uchtendgroet	4	31	4	—	—	—	343	XXXIII
Gescheiden	35	32	31	—	—	XXII	—	XXXIV
Mist	41	33	—	—	—	—	346	XXXV
Intrede	89	34	63	15	15	XXIII	—	XXXVI
Nedervaart	90	35	64	16	16	XXIV	—	XXXVII
Dropsteen	95	36	68	9	—	c)	217	XXXVIII
Fakkelglans	91	37	65	17	17	XXV	—	XXXIX
De grotstroom	92	38	66	18	18	XXVI	—	XL
De holle berg	94	39	69	19	19	XXVII	—	XLI
Het rijk der tranen	93	40	67	20	20	XXVIII	—	XLII
Dag	96	41	70	21	21	XXIX	—	XLIII
O, Zomer!	48	42	50	—	—	XXX	—	XLIV
De waterval der beek	78	43	57	—	9	XXXI	—	XLV
Een adder	43	44	51	—	—	XXXII	—	XLVI
Verlangen	84	45	—	—	—	—	359	XLVII
Machtige aandrift	98	46	—	—	—	—	198	XLVIII
Was dat een lied?	34	47	—	—	—	a)	363	XLIX
Mijn hart	72	48	—	—	—	XXXIII	—	L
Kupris in 't woud	39	49	55	—	—	XXXIV	—	LI
De roos	76	50	41	—	—	XXXV	—	LII

TITEL	Hs.V	Hs.K	Hs.P	Fr.	Ts.	Dr.VK.	NG.IX	Dr.K
Vrij	36	51	32	—	—	—	361	LIII
Herdenking	99	52	—	—	—	—	199	LIV
De afgrond	44	53	37	2	8	XXXVI	—	LV
Op den top	40	54	53	5+6	—	XXXVII	—	LVI
De kluisenaar	77	55	45	—	—	XXXVIII	—	LVII
De grijsaard op den berg	50	56	—	—	—	—	197	LVIII
Een denker	67	57	—	—	—	—	213	LIX
Opdelving	63	58	—	—	—	XXXIX	—	LX
Bij 't graf	80	59	—	—	—	XL	—	LXI
Eenzame eik	70	60	40	—	—	XLI	—	LXII
De adelaar	86	61	54	—	—	XLII	—	LXIII
Vloed	71	62	—	—	—	XLIII	—	LXIV
De sluimerende in 't graan	61	63	48	—	—	XLIV	—	LXV
De akker	46	64	—	—	—	—	358	LXVI
De burcht in puin	59	65	—	—	—	XLV	—	LXVII
Het grafkruis	65	66	42	—	26	XI,VI	—	LXVIII
Een luttje	42	67	49	3	—	XLVII	—	LXIX
Het oog van 't woud	57	68	—	—	—	—	349	LXX
Maneschijn	45	69	47	—	—	XLVIII	—	LXXI
De bouwval	60	70	44	—	1	XLIX	—	LXXII
De bede in 't woud	51	71	52	—	—	L	—	LXXIII
Dorpsvesper	53	72	38	—	—	LI	—	LXXIV
De mis	58	73	—	—	—	c)	347	LXXV
De voorzaat	64	74	—	—	—	—	207	LXXVI
Kennis I	68	75	—	—	—	—	211	LXXVII
Kennis II	69	76	—	7	—	—	212	LXXVIII
Storm	54	77	72	—	11	LII	—	LXXIX
Het lied des storms	97	78	—	—	12	LIII	—	LXXX
Hemelvaart	—	—	71	22	22	LIV	—	LXXXI
Sluimer	83	79	62	—	—	LV	—	LXXXII
De stroomval	82	80	—	—	25	LVI	—	LXXXIII
Dorpsdans	79	81	43	—	4	LVII	—	LXXXIV
Avondgroet	102	82	—	—	—	—	345	LXXXV
Nacht	47	83	—	4	3	LIX	—	LXXXVI
De scheper	85	84	46	—	—	LVIII	—	LXXXVII
Wilg en Popel	74	85	—	—	—	LX	—	LXXXVIII
Idealen	73	86	—	—	—	LXI	—	LXXXIX
Zegen mij	32	87	—	—	—	—	360	XC
Tevredenheid	66	88	—	—	—	LXII	—	XCI
Twee rozeblaadjes	88	89	—	—	—	LXIII	—	XCII
De forel	52	90	—	—	—	LXIV	—	XCIII
Het doode gaaike	81	91	—	—	—	LXV	—	XCIV
Wederzien	100	92	—	—	—	LXVI	—	XCv
Rots en water	49	93	—	—	—	—	348	XCVI
De dooden-akker	62	94	—	—	—	—	214	XCvII
Het grootsche denkbeeld	55	95	—	—	—	—	210	XCvIII
Vaarwel aan 't woud	87	96	—	—	—	LXVII	—	XCIX
Laatste aanblik	101	97	—	—	—	LXVIII	—	C
Vaarwel	31	98	34	—	—	—	362	CI

TITEL	Hs.V	Hs.K	Hs.P	Fr.	Ts.	Dr.VK.	NG.IX	Dr.K
Kalliope	103	99	—	—	—	LXIX	—	CII
Aan Mathilde	104	100	—	—	—	LXX	—	CIII
Aan den Lezer I	I	101	I	—	—	—	208	CIV
Aan den Lezer II	106	102	—	—	—	—	216	CV
Δειψή Θεός	—	—	—	10+23	23	LXXI	—	CVI
Aan de sonnetten	105	103	—	—	—	LXXXII	—	CVII
Duif en Sperwer	56	104	—	—	2	b)	—	b)
Zonsondergang op 't meir	—	—	61	—	—	c)	—	c)
God	24	—	—	—	—	—	—	—
Kristendeugd (Het lindeblad)	75	105	—	—	—	—	VI.311	—
Indachtig	—	—	36	—	—	—	—	—

- a) fragmentarisch opgenomen als motto in de cyclus.
b) volledig opgenomen buiten de cyclus.
c) fragmentarisch opgenomen buiten de cyclus.

INHOUD

INHOUD VAN DEEL I

Verantwoording	5
Gebruikte afkortingen	7
De drie handschriften van Perks Mathilde	9
Handschrift V, Inleiding	51
Handschrift V, Tekst	55
Bijlage	173

INHOUD VAN DEEL II

Gebruikte afkortingen	5
Handschrift K, Inleiding	7
Handschrift K, Tekst	13
Bijlage	131
Vergelijking van de plaats der sonnetten	133

INHOUD VAN DIT DEEL

Gebruikte afkortingen	5
Handschrift P, Inleiding	7
Handschrift P, Tekst	13
Fragmenten en losse sonnetten, Inleiding	85
Fragmenten en losse sonnetten, Tekst	91
Tijdschriftbijdragen, Inleiding	117
Tijdschriftbijdragen, Tekst	123
Register	153

Van Dr. G. Stuiveling zijn eerder verschenen:

POËZIE

Elementen 1931, tweede druk. 1936.
Erasmus, Spel van het Humanisme. 1936.
Tegen de stroom. 1939.

LITTERATUUR-GESCHIEDENIS

Versbouw en ritme in de tijd van '80. 1934.
De Nieuwe Gids als geestelijk brandpunt. 1935.
Wegen der poëzie. 1936.
De briefwisseling Vosmaer-Perk. 1938.
Een dichter verliefd (Brieven Perk-Joanna C. Blancke) 1939.
De briefwisseling Vosmaer-Kloos. 1939.
Simon Gorter (Brieven aan zijn ouders). 1940.
Rekenschap (Twaalf studies), ter perse.
Jacques Perk (Biografie), in voorbereiding.
Een eeuw Nederlandse Letterkunde, in voorbereiding.

